

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Keith Lapolainen

ELIZABETH L. KRAUSE TEOSE „TIGHT KNIT: GLOBAL FAMILIES AND
THE SOCIAL LIFE OF FAST FASHION“ VALITUD PEATÜKKIDE TÕLGE JA
TÕLKE ANALÜÜS

Magistriprojekt

Juhendaja: Reelika Saar

Tartu
2021

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Sihttekst	4
2. Teoreetiline raamistik	37
2.1. Lähteteksti valik ja analüüs	37
2.2. Tõlkemeetodid ja -tehnikad	38
3. Tõlkeprobleemide analüüs	44
3.1. Probleemsed terminid ja fraasid	44
3.2. Etnograafiaga seotud terminid	49
3.3. Kujundlikud väljendid	52
Kokkuvõte	55
Kasutatud kirjandus	56
Summary	59

SISSEJUHATUS

Magistriprojekti eesmärk oli tõlkida eesti keelde Elizabeth L. Krause teose „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ valitud peatükid ja seejärel analüüsida tõlkimisel tekkinud probleeme ja leitud lahendusi. Tõlkeprotsessi ja analüüsi käigus oli eesmärk välja selgitada, kuidas tõlkida tekst võimalikult täpselt ja ladusalt, säilitades seejuures autorile omase kujundliku keelekasutuse ka tõlkes.

Elizabeth L. Krause on antropoloogiaprofessor Massachusettsi ülikoolis Amherstis, kes on keskendunud rände, poliitökonoomia ja reproduktiivpoliitika uurimisele. Tema kõige uuem raamat, millest osa ka selle magistriprojekti raames tõlgiti, põhineb pikaajalisel etnograafilisel uurimisel ja kirjeldab kiirmoetööstuse, rände, lõimumise ja üleilmastumisega seotud probleeme Itaalia linnas Pratos. Tõlkimiseks valisin sissejuhatuse ja osa esimesest peatükist. Teose sissejuhatuses antakse põhjalik ülevaade uuritavast teemast ja tutvustatakse teose ülesehitust, esimeses peatükis räägitakse lähemalt uurimuse kontekstist ja valitud meetoditest.

Tõlkimiseks valisin selle raamatu isiklikust huvist eelkõige kiirmoetööstuse ja selle telgitaguste vastu. Me kõik puutume suuremal ja vähemal määral kokku kiirmoega ja kuigi selle eelis aeglase moe ees on odavad hinnad ning kõige trendikamad tooted, on kiirmoega seotud palju probleeme. Iga etapp rõiva elutsüklis alates tooraine kasvatamisest, transpordist, õblemisest kuni lõpptoote jäätmekäitluseni avaldab teataval määral mõju nii inimesele kui ka keskkonnale (Aus 2011: 156). Valitud teoses keskendutakse just tekstiilitööstuse sotsiaalsele poolele ja uuritakse Itaalia tekstiilitööstuslinnas elavate ja moetööstuses töötavate Hiina immigrantide töö- ja elutingimusi.

Magistriprojekt on jaotatud kolmeks suuremaks osaks: sihttekst, teoreetiline osa ja analüütiline osa. Teoreetilises osas tutvustan kõigepealt lähteteksti ja määran selle tekstiliigi, seejärel annan ülevaate kasutatavast *skopos*-teooriast, Newmarki tõlkemeetoditest ja Molina ja Albiri tõlketehnikatest, mille juurde on lisatud ka näited sihttekstist. Viimases osas analüüsin tõlkimisel ette tulnud probleemseid termineid ja väljendeid, mille hulka kuuluvad ka etnograafilised terminid ja kujundlikud väljendid.

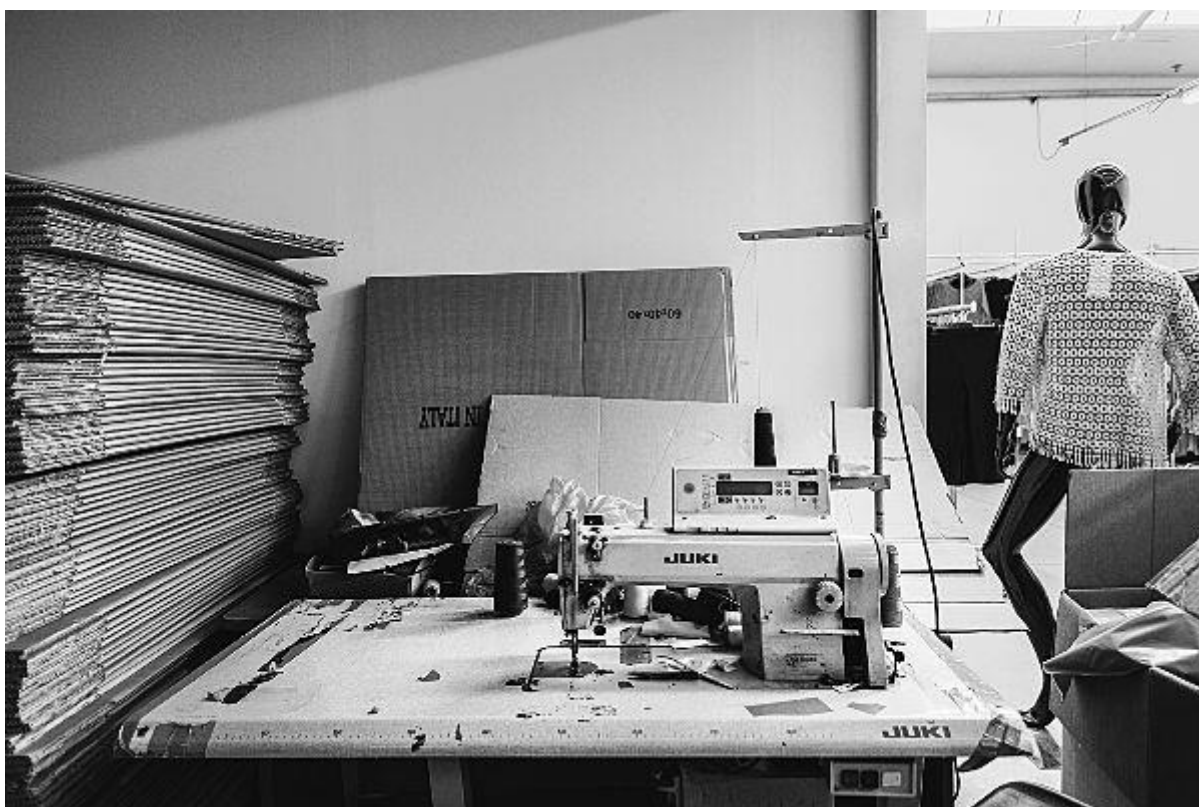
1. SIHTTEKST

Sissejuhatus Tihedalt põimunud

Antonio pakkus välja, et viib mind autoekskursioonile Macrolottosse, et saaksin kriisi oma silmaga näha. Ta tunneb Prato tööstuspiirkonda hästi. Varem käis ta seal tihti, et saada alltöövõtutellimusi ja osta lõnga, mille ta viis enda töökotta, kodus sellest arvutipõhistel kangastelgedel kampsunid ja edastas need seejärel vabrikuomanikule. Ekskursioonipäeval 2011. aasta veebruaris sõitsin Antonioga mööda laiu puiesteid, mida ääristasid suured lamedakatuselised karphooned. Hiina ideogramme võis sageli näha itaalia ja inglise nimede kõrval, nt Cherry Fashion, Christina Moda, OnlyGo Pronto Moda. Rauast väravatele olid asetatud hiiglasuured punased linnud, kuna valmistuti Hiina uusaastaks. Peatusime, et saaksin teha pilti noortest, kes parasjagu kaunistasid tööterritooriumit. Osa hoonetes tegutsesid rõivatöölised, kes valmistasid trendikaid naiste valmisriideid, teisi hooned kasutati ladudena. Ülejäänud hoonetes olid müügiks välja pandud rõivad, mida oli ostjatel võimalik osta hulgi. Klientide hulka kuulusid Euroopa jaemüüjad, kes spetsialiseerusid soodsa, kuid trendika moe tootmisele.¹ Hoonete külastamise ajal rääkis Antonio mulle, et politseireidid immigrantide tabamiseks on muutunud sagedaseks. Mõnikord võis pea kohal mürisemas kuulda ka helikopterid, mis otsisid ebaseaduslikke töölisi. Minu giid mõtles valjusti, milline oleks Macrolotto võinud olla nüüd, kui hiinlasi ei oleks sinna tulnud. Ta kujutas ette tühje hooned – kogu tööstustsoon oleks muutunud kummituslinnaks.

Ma ei suutnud uskuda, kui palju Prato oli muutunud ajast, mil ma seal elasin aastatel 1995–1997. Tollal tundus, et iga majapidamine oli seotud kampsunite tootmise teatava etapiga. Töökojad said alguse linnasüdamest, laienesid seejärel mööda Bisenzio lisajõgesid, üle Prato ulatusliku tööstusliku tasandiku kuni udusse mattunud rünklike Toscana mägedeni, kus endiste loonusrentike kiviküünidesse võisid olla peidetud arvutipõhised kangasteljed. Et paremini mõista elu elamise ja elatise teenimise vahelist kultuurilis-ajaloolist dünaamikat, veetsin kõigepealt kuus kuud väikeses kampsunivabrikus ja siis buumiajal ehitatud naabruskonnas asuvas kanga viimistlusega tegelevas pereettevõttes. Töötasin kodukontori suuruses ruumis tootmisliini kolmanda masina taga, kus minu ülesanne oli kampsunitele

nööbid külge panna. Iga osa käis enne läbi kahest kätepaarist: kõigepealt perekonnapea, endise raudteetöölise käest, kelle käsutuses oli pedaaliga masin, mis märkis kriidiga nööpide ja nööpaukude kohad, seejärel perenaise – endise poliitiku ja pargihooldaja – käest, kes lõi müriseva motoriseeritud masinaga kangasse nööpaugud. Tegime iga päev lõunal pausi ja just seal, vaadates tõtt perenaise õlgi punuva ema portreega, sain oma igapäevase ajalootunni. Need kaks aastat päädisid dissertatsiooni ja raamatuga tollal maailma madalaima riikliku summaarse sündimuskordajaga Itaalia kogemustest (Krause 2005a). Eksperdid löid vananeva rahvastiku, sooliste suhete ja perenormide pärast hädakella. Uurimistööst paljastas demograafilise natsionalismi tõusulaine.

JOONIS 0.1. Hiina immigrandid töötavad õmblus- ja lõikusmasinaga Itaalia linnas Pratos ja seda ümbritsevat omavalitsusüksustes, et toota kiirmoodi maailmaturule.

Pildi autor: Agnese Morganti (2013)

Neil päevil oli Hiina immigrante vähe. Kui ma 2004. aastal üheks semestriks tagasi läksin, olid peaaegu kõik minu tuttavad kampsuniärist väljunud. Töökultuur oli muutunud. Iga kord kui tulin ja läksin, oli järgmine sõber või tuttav oma masinad müünud ja kasutas töökoda

nüüd mõnel muul eesmärgil. Olin liigutatud tuimast südamevalust ja sügavast ebakindlusest, mis vaevas nii paljusid inimesi, kui tööstus, mida nad nii hästi tundsid, lagunes koost ja teine nišitööstus õitses, ehkki väga teistsuguse, kaugemalt pärit tööjõuga.

Kui ülemaailmsetest tarneahelatest kujunes uus norm ja selgelt määratletud moehooaegadest said voolavad ja muutlikud trendid, oli „Made in Italy“ sektor tunnistajaks üllatavale sündmuse käigule: tuhanded Hiina immigrandid seadsid end sisse Toscana tööstustsoonides, et valmistada rõivaid. Laod lausa kisendasid *pronto moda* – mood, mis on kiire ja valmis.² Üha enam võis reklaamitahvliatel näha Hiina tähemärkides sõnumeid. See tootmisvaldkond astus vastu välismaisele väljastellimise trendile. Motiveerivad ambitsioonid ja hävitavad kaotused levisid äärmiselt üleilmastunud ajastul. Üksikisikud, perekonnad, institutsioonid ja kogu linn olid takerdunud ülemaailmsete tarneahelate ülevõimu.

Kiire mood, lennukas fantaasia

Minu teekond, mis viis selle üleilmastumisest, kiirmoest ja maailma eri paigus elavatest perekondadest rääkiva raamatu loomiseni, sai alguse juba mõned kümnendid tagasi, kui olin kirjavahetuses oma vanaemaga. Me kolisime riigi keskosast kohtadesse, mis oleks sama hästi võinud olla maailma teises otsas. Vanaema kolis koos oma õega Floridasse, kus tal on päikseline aed apelsini- ja greibipuudega, mina aga elan koos abikaasa ja noorema tütreaga Oregonis, kus meie pirnipuude ja vaarikapõõsastega aed on mattunud udusse. Me olime geograafiliselt kaugel, kuid südames lähedal. Kirjade kirjutamine hoidis meid ühenduses.

Ma ei tea, mis enamiku kirjadega juhtus, kuid kuidagi sai vanaema nendest inspiratsiooni, et panna 26 leheküljele kirja oma lapsepõlvemälestused. Memuaar kirjeldab aastaid 1907–1921 ja lõpeb tükk aega enne seda, kui ta minu vanaisaga abiellus. Tema mälestusi lugedes hämmastas mind, et mulle meenus väga vähe sellest, et vanaema või ema või mõni minu tädidest või onudest oleks rääkinud vanaema kõnekatest lapsepõlvelugudest. Meie perekonnalugudesse jõudis vanaema lapsepõlvest vähe. Tundub, et tema memuaaris kirjapandu kerkib esile ka minu uurimistöös, olgu see siis juhuslik või mitte.

Ehk on kõigil oma perekonnas sarnaseid lugusid. Võib-olla ei olegi nii ebatavaline, et minu vaarisa hülgas oma naise ja lapsed, jättes minu vanaema koos tema ema ja kahe õevennaga maha, misjärel saadeti vanaema elama talusse oma sugulaste juurde, siis

asenduskodusse teiste perekondade juurde, kuniks ta lõpuks otsustas oma vanuse kohta valetada ja sai tööd laskemoonatehases. Vanaema vahetas elukohta nii tihti, et raske on järke pidada. See kogemus on vastuolus nostalgiliste ideedega traditsioonilisest tuumperekonnast kui muutumatust, loomulikust ja stabiilsest institutsioonist.

Uurimistöö käigus hakkasin mõistma, et vaikne üleminek suurtelt peredelt väiksetele peredele on justkui tänapäevane rännak. Arhiivide ja mälestuste abil dokumenteerisin 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses Prato linna ümbritsevas Toscana maapiirkonnas töötanud õlepunujate ajalugu. Nad töötasid pikki tunde vähese tasu eest, valmistades õlgkübaraid tärkava maailmamajanduse jaoks. Ametlike tõendite järgi ei eritanud paljude punujate rinnad piisavalt piima ja nad said riigilt toetust, et maksta ammedele, kes nende vastsündinute eest hoolitsesid. Väidan, et kuiva õlekaubanduse taga peitus n-ö märg ja varjatud piimakaubandus. Vastsündinute ümberpaigutamine tähendas seda, et inimpäritolu ained edendasid majandust ja hoidsid selle paindlikuna (Krause 2009). Kui sain teada, et paljud Pratos elavad ja töötavad Hiina immigrandid tegelevad sarnase laste ümberpaigutamise, tundus see mulle kummastavana. Maailm muutus kiires tempos, kuid globaalsed minevikusündmused kordasid ennast struktuuriliselt sarnase, kuid üksikasjades erineva majanduse tõttu.

Kiirmood on uus nähtus. Itaalia majandusteadlaste Dei Ottati ja Cologna (2015, 41) sõnul viitab see ärimudelile, kus tootekujunduse ja tootmis- ja müügietaapid on nii tihedalt seotud, et need kattuvad. Kiirmood kuulub valmisriiete kategooriasse, mida valmistatakse standardeid järgides, mitte eritellimusena kliendile. Erinevus seisneb selles, et kiirmoel on täppisajastatud rütm. Jaemüüjad reageerivad sellele, mis on praegu populaarne nii moelavadel kui ka tänavapildis. Ettevõtted peavad olema ülimalt paindlikud riiete tarnimisel tootmispinnalt poeriulile. Tarbijad võivad oma stiili muuta tuju ajal.

Rõivatööstuse analüütikud on tagantjärele kindlaks teinud, et madala hinnaga valmisriiete tootmine hakkas intensiivistuma 1960. aastatel. Ulatuslik muutus oli 1990. aastate alguseks täies hoos. Moetsükliid muutusid kiiremaks, tarbijad ootasid laiemat valikut ja jaemüüjad võitlesid konkurentsielise eest. Nagu Jane Collins (2003, 55) on raamatus „Threads“ märkinud: „Kui varem muudeti kauplustes varusid kaks korda aastas, siis nüüd on moehooaegade arv suurenenud kuue kuni kaheksani ja paljud moele suunatud jaemüüjad muudavad oma kollektsioone iga kuu.“ Isegi ettevõtted, kes kavandavad oma kollektsioone ühe aasta jagu ette, võivad teataval hooajal märgata, et üks konkreetne toode on populaarsust

kogumas, ja otsustavad siis turule tuua mõned välktooted ehk esemed, mis on toodetud viimasel minutil. Tänapäevased tarneahelad on paisanud ajalised erisused ebakindlasse olukorda. Vaatamata ülemaailmsetele tootmisahelatele ja kaugetest piirkondadest ja eri riikidest tooraine sisseostmisele muutuvad kujundused ja varud kogu aeg. Seega on kiirmood tuntud soodsate ja kõige trendikamate riiete poolest.

Üldnimetusena hõlmab kiirmood eritüüpi tooteid alustades kõige odavamatest rõivastest, mida müüakse avaturul, lõpetades tegelike tootemarkidega nagu H&M või Zara. Need on tooted, mis võtavad arvesse praegusi moesuundi, reageerivad nendele ja pakuvad tarbijatele kohest rahuldust (Reinach 2005). Jaemüüjate jaoks on kiirmood muutnud peamiseks tootmis- ja turustusstrateegiaks, et rõivad jõuaksid tarbijate kätte ja selga. Varud on tavaliselt piiratud, et nad pidevalt liiguks. Sotsioloog Ian Taplin (2014, 248) on öelnud: „Sellised ettevõtted nagu Inditex (Zara), Topshop, H&M, Uniqlo ja Forever 21 on oma tootemargi üles ehitanud võttes sihtrühmaks noored inimesed, kes on moeteadlikud, kuid kelle sissetulek on väike.“ Sellised jaemüüjad on tuntud uute trendide äratundmise, moeloomingu kopeerimise ja toodete kiire vorpimise poolest, et rahuldada nõudlust turul.

Kui valmisriided sümboliseeriksid moemaailma demokratiseerimist, siis kiirmood oleks fantaasia demokraatiast ja võrdsusest. Mõelge, kuidas ülemaailmsed tarneahelad mõjutavad tarbijate, jaemüüjate, tootjate ja investorite elu. Kiirmood võimaldab tarbijatel luua paindlikke identiteete ja neid edendada pidevate valikute abil. Jaemüüjatele pakub kiirmood võiduvalemit, mis hoiab kulud väiksena ja tulu suurena. Kiirmood nõuab tootjatelt paindlikku töökorraldust. Investoritele pakub ärimudel suurt tulu.

Need on ahela väga erinevad lülid, mis loovad väga erinevaid tähendusi. Paindlik tarbija loob positiivse kuvandi. Väidetavalt meeldib tarbijatele muutus ja see, kui muutused on säästlikud. H&M teab valemit: neil on kõige trendikamad riided ja nagu antropoloog ja moekonsultant Simona Segre Reinach (2005, 47) märgib, on see gigandist jaemüüja ka „kõigist kõige kiirem“. Pole ime, et H&M valis kiire ja kena jalgpalluri David Beckhami oma reklaamnäoks. Ta on kiiruse ikoon ja aitab rõhutada arusaama, et kiirmood on hea mood.

Investorid võivad saada julgustust üldtunnustatud seisukohast, et kiirmoega tegelevad ettevõtted on head investeeringud. Forbesi kolumnist kirjeldab Zarat kui „kiirmoe vankumatut lüli, kes ärritab traditsioonilisi jaemüüjaid kogu maailmas“. Ta annab nõu ka kõigile paksu rahakotiga lugejatele: „Kui sa oled investor ja sa ei pööra sellele ettevõttele

tähelepanu, siis võid oma võimalused totaalselt maha magada. Tänu uuenduslikule tarneahela struktuurile ja kaubandusstrateegiale hoiab Zara allahindlused väikesena ja kasumimarginaali kõrgena, seega võiksid läbinägeliku investori väljamaksed olla arvestatavad“ (Petro 2015). Selline loogika näitab ülemaailmsete tarneahelate ülevõimu, kuna kasumit peetakse iseenesestmõistetavalt kõige tähtsamaks väärtuse näitajaks.³ Kiirmood, nagu enamik ülevõimu juhtumeid, põhineb nõusolekul ja sundusega ähvardamisel.

Teinegi lüli ahelas näitab uuenduslikkuse ja paindlikkuse vähem glamuurset poolt. Ärimudeli järgi peavad töötajad töötama siis, kui tööd on. Nad peavad olema saadaval ja tegema pikki vahetusi, mis kestavad sageli 16–18 tundi, kui neil on vaja tellimusi täita – hoida varusid laos, et trendikad tooted saaksid poeriulid täita ja sealt siis nagu soe sai kaduda. Nad peavad töötama öösel ja leidma päeval aega magamise jaoks. Nad peavad õmblema töökodades, kus puudub konditsioneer, mistõttu on töökeskkond talvel külm ja niiske ning suvel kõrvetavalt kuum. Sageli peavad nad sunniviisil oma lapsed tuhandete kilomeetrite kaugusele saatma ja laskma teistel nende eest hoolitseda. Rõivaste tootmine on olnud töömahukas tööstusharu sama kaua, kui on olemas olnud omanikud, kes tahavad kasumit teenida, ja töölised, kes tahavad elatist teenida. Joanne Entwistle'i (2000, 212) sõnade järgi on see juba kaua aega olnud „ebatäiuslik tööstusharu“, mis põhineb tööjõu ärakasutamisel, ebavõrdsusel, raskustel ja isegi tragöödial.

Kuid kas ebatäiuslikkus on loo lõpp? Või tehakse maailm ümber?

Prato on muutunud rahvusvahelise ettevõtlusaktiivsuse kasvulavaks. Prato kaubanduskoja andmetel oli 2014. aasta lõpu seisuga seal 5230 majanduslikult aktiivset ettevõtet, mille eesotsas olid hiinlased. Nende ettevõtete dünaamiline personalivoolavus oli 36,5%. Tegevusega alustavad Hiina ettevõtjad eelistasid tootmist – 55% kõigist ettevõtetest selles sektoris kuulusid neile. Enamik ettevõtteid, mida juhtisid või omasid Hiina kodakondsusega isikud – umbes 3424 ettevõtet –, kuulusid *confezioni* ehk õmblemise või rõivatootmise kategooriasse (Caserta 2016). Kiirmoefirmad Pratos on pigem väikesed, st ettevõttes töötab vähem kui kümme töötajat, ja paljudest palgatöötajatena alustavatest võõrtöötajatest saavad mõne aastaga ise ettevõtte omanikud. Aastal 2012 kuulus peaaegu 82% kõigist aktiivsetest ettevõtetest rõivatööstussektoris Hiina omanikele (Caserta, Marsden 2013). 2015. aasta juuni seisuga kuulus 30% Pratos tegutsevatest ettevõtetest välismaistele omanikele. Ligemale 50% tootmisettevõtetel olid Hiina omanikud (Caserta 2016).

Välismaised ettevõtjad moodustavad üha mõjukama osa maailmamajandusest (Kulchina 2016). Itaalia rahvusringhäälingu uuriv telesaade „Report“ paljastas, et Itaalias tegutsevad Hiina ettevõtted sõlmivad alltöövõtulepinguid ka Itaalia käsitööettevõtetega, kellel on otsesed sidemed luksuskaupu tootvate ettevõtetega (Giannini 2014). Gucci on väga hea näide, kuna ettevõtte kinnitab uhkusega, et kõik nende tooted valmistatakse Itaalias, kus väidetavalt on tagatud töötajate õigused. Samas on Gucci teadaolevalt sõlminud alltöövõtulepinguid rohkem kui 3000 tarnijaga. Õmblejate õiguste eest võitlev ühendus Clean Clothes Campaign täheldab (2014a, 51): „Meile pole teada, kuidas nad nendel töökohtadel õigused tagavad.“ Tööjõu ärakasutamine on ulatuslik. Töötajad elavad vaesuses. Sellise süsteemi puhul teenivad kasumit vähesed, paljud aga teevad rasket tööd ja elavad ebakindluses.

Selle segase numbriterohke kirjelduse taga peitub mitu sügavamõttelist paradoksi: esiteks, hiinlased lahkuvad Hiinast, mis on üks suurimaid rõivatootjaid maailmas, et toota rõivaid Itaalias; teiseks, Made in Italy tootemargiga kiirmoe rõivad on peamiselt toodetud väikestes preettevõtetes, mida juhivad enamasti Hiina immigrandid, kes võtavad tööle ja sõlmivad alltöövõtulepinguid teiste Hiina töötajatega; ja kolmandaks, ajal, mil maailma üks kuulsamaid tööstuspiirkondi oli kiiresti langemas sügavasse kriisi globaalse kapitalismi jõudude tõttu, sai immigrantide nišimajandus seal tuule tiibadesse nagu lõunamaale lendav kurg.⁴ Juba ainuüksi need kolm tegurit seavad kahtluse alla peamised oletused üleilmastumise kohta. Oletused osutavad üha suurema masstootmise ja homogeenitud kultuurivormide tendentsile. Meelde tulevad hiiglaslikud tehased nagu Foxconn, kus valgetes kitlites töölised panevad ülitäpselt kokku iPhone'i nutitelefone. Üleilmastumise protsessid, just nagu kiirmoe riided, mis lendavad tehastest poeriulitele ja seejärel tarbijate riidekappi, tekitavad hämmastavaid ja rabavaid lahknevusi.

Need lahknevused viitavad sellele, et globaalne kapitalism on siiani heterogeenne. Väidan, et need on olulised, kuna isegi kiirmoe tootmistsoonis, mis on üleilmastumise kõige selgem märk ja materiaalne ilming, paljastavad erinevad väärtuse loomisele suunatud tavad ja tegevused globaalse kapitalismi vildakuse. Kasutan sõna *vildakas* mitmes mõttes kui sõnamängu. Esiteks viitab see Prato kiirmoetööstuse ebaseaduslikule mainele, mis hõlmab lugusid orjastatud ja inimkaubanduse ohvriks langenud töolistest ja maksudest kõrvale hiilivatest immigrantidest omanikest. Teiseks osutab see ebavõrdsuse vildakatele ja ebahühtlastele vormidele ja tasemetele, mida globaalne kapitalism loob või põhjustab; ei ole

vahet, kas võrrelda Prato kiirmoe tootmisahela eri tasandite töötajaid sealsete ettevõtjatega või pensionifondidesse investeerinud riigikooli õpetajaid Wall Streeti juhtivate riskifondi valitsejatega. Kolmandaks vaidlustab sõna *vildakas* üleilmastumise ühe keskse põhimõtte, mille järgi üleilmastumine esindab vabaturu loomulikku kulgu, mille kohaselt tee üleilmastumiseni on unilineaarne ja mille tulemuseks on areng ja inimeste heaolu. Minu argument pigem kummutab need oletused. Väljend *vildakas kapitalism* ei viita ebaaususele (nagu ebaausa tehingu puhul), vaid hoopis sellisele kapitalismi vormile, mis ei ole sirge, ühtne ega ootuspärane. Kurvid ja käänakud, keerud ja pöörded avavad uusi võimalusi mõistmaks, kuidas inimesed ja ühiskond elavad üleilmastuvas maailmas.

Made in Italy tootemargi kibe tõde

Made in Italy tootemark on endiselt väärtuslik, kuigi toodete kvaliteedis on ette tulnud kõikumisi. Enne odava kiirmoe niši tõusu valitses kohalikel Itaalia turgudel halva kvaliteediga kangaste ja toodete üleküllus. Paljud Itaalia ettevõtted ei suutnud üleilmastumisega toime tulla. 1990. aastateks olid odavamate toodete rõivaturul tegutsevad ettevõtted „Itaalia tegevusväljalt niisama hästi kui kadunud“ (Dunford *et al.* 2016, 130). Et säilitada konkurentsivõime, pidid tekstiili- ja rõivatööstusasutused olema kas piisavalt suured, et saada kasu kaubanduskokkulepetest, mis kaotasid kvoodid ja julgustasid üleilmset väljastellimist tõhususpalga kehtestamiseks, või neil pidi olema piisavalt õnne ja nad olid spetsialiseerunud kõrgmoele ehk „Made in Italy“ sektori kõige vastupidavamale osale.

Isegi kui kaubamärk tähistas kvaliteeti, oli see turujõudude kõikumiste ees kaitsetu. Itaallased kurtsid odavate toodetega kaubamärgi mainele tehtud kahju üle. See nutulaul kajastus avalikus arvamuses pärast surmavat tulekahjut, mis puhkes Prato linnas asuvas Hiina kiirmoevabrikus. Internetis ringles karikatuur, millel kujutati kuivatusnööri rippuvaid põletuslaikude ja Made in Italy sildiga särke ja kleite (Wilkinson 2008). Pilt oli inspireeritud väljendist „musta pesu pesema“ ja viitas kahjule, mida Made in Italy kaubamärgile oli tehtud. Televisioonis ja trükimeedias kajastati väljastellimise keerukust ja isegi luksuskaubamärkide taga peituvat varjatud võõrtöäjõu kasutamist.

Itaalia tekstiili- ja rõivatööstuse eripärane areng on suuresti seotud Made in Italy tootemargi sümbolise väärtusega.⁵ Itaalia ekspordi ühikuväärtused on üsna kõrged ja arvutatakse eurodes kilogrammi kohta. Seega on kastitäre Gucci naiste kleitide ühikuväärtus

kõrgem kui kastitäl H&Mi kleitidel. Pilguheit Gucci 2017. aasta kevadkollektsioonile näitas, et vabaajakleitide hinnad algasid 2800 USA dollarist, samas sai H&Mi hooajalisi kleite vabalt osta 29,95 USA dollari eest. Kui karbis oleks 40 kleiti, siis Gucci ja H&Mi vaheline erinevus oleks vastavalt 112 000 USA dollarit vs. 1198 USA dollarit. Ei ole üllatav, et Itaalia ekspordi kõige levinumad sihtkohad on jõukad riigid. Ülemaailmne finantskriis lõi siiski ka kõrgmoe vastupidavuse kõikuma, mistõttu disainerrõivaste ja -aksessuaaride nõudlus vähenes näiteks Jaapanis, Ameerika Ühendriikides ja Suurbritannias (Dunford *et al.* 2016). Mida madalamale Itaalia moeredelil ronida, seda vähem oluline on tööstusharu jaoks väärtus.

Samas on Prato tööstuspiirkonda pikka aega uurinud majandusteadlased iseloomustanud kiirmoe sektori kasvu erakordsena. Nad kirjeldavad ühtset tööjõusüsteemi, kus väikeste ettevõtete vahel on tugevad majanduslikud ja sotsiaalsed sidemed, samuti piiriülesed sidemed Hiinaga. Nende selgitus ühtse süsteemi kohta viitab selle heterogeensusele: „tõhusus saavutatakse tänu vastastikustele suhtetele, mitte autoriteedile ... see on integratsioonivorm, mis võimaldab ületada selliste väikeste ettevõtete piirangud, mille piirid sulanduvad tihedasse suhtevõrgustikku, mis neid ühendab.“ Nad kirjeldavad keskkonda, kus „teave, valmis- ja pooltooted, töö ja raha liiguvad sujuvalt ettevõtete ja isikute vahel.“ Lisaks tegid nad märkimisväärse tähelepaneku: „Sellest tingituna muutus tõhususest sõltuv tootmiskaotus kogu süsteemi, mitte ainult üksikute ettevõtete omaks. Kuna tootmiskaotus on suur, on süsteemi kuuluvatel väikestel ettevõtetel võimalik konkureerida suuremate ettevõtetega“ (Dei Ottati ja Cotogna 2015, 44).⁶ Antropoloogina, kes on Prato linnas töötanud ligi veerand sajandit, julgen ma mõista just täpselt kogu seda süsteemi.

Metafooride laiendamine, ideede korrastamine

Raamatus „Tihedalt põimunud“ uuritakse kiirmoe valmistamise taga peituvaid tingimusi ja sotsiaalelu. Kitsas käsitlusviis rõivaste valmistamisele põhjustab dominoefektiga tagajärgi. Milliseid perekonnakorraldusi selline majandus nõuab, tõrjub ja tekitab? Kuidas tulevad üksikisikud ja perekonnad toime ülipaindliku elustiiliga? Millised kultuuriloolikad ja -väärtused kerkivad esile kiirmoetöölise ja riigiasutuste vahel? Ja lõpuks, millised sotsiaalsed maailmad tekivad?

Pealkiri „Tihedalt põimunud“ laiendab metafoori kahes olulises mõttes: sotsiaalses ja materiaalses. Esiteks, sotsiaalsete suhete puhul iseloomustab „tihedalt põimunud“ inimesi, kelle vahel on tugevad sidemed ja suhted. Ühest küljest võib sellel olla positiivne tähendus, näiteks kui tihedad suhted viivad lojaalsuse ja armastuseni. Sellel võib olla ka negatiivne tähendus, kui mingi rühma, perekonna või kogukonna liikmed on nii kokkuhoidvad, et teised tunnevad end tõrjutuna. Prato puhul viitab termin majandusmaastikule, mis koosneb ettevõtlikest sisserändajatest ja loendamatutest väikeettevõtetest, mis ei ole tegelikult nii väikesed tänu neid nii kohalikul kui ka riikidevahelisel tasandil ühendavale tihedale suhetevõrgustikule. Seega on tootmismahd midagi hoopis enam, kui esmapilgul paistab, seda suuresti just mitmekihilise sotsiaalse sidususe tõttu, mis hõlmab nii ärakasutamise kui ka vastastikuste suhete hierarhiat ja globaalsete leibkondade teket. Seda silmas pidades rõhun valitsevatele oletustele, mille järgi on üleilmastumisel purustav jõud. Teisalt kummutan ma kohaliku tasandi käsitlusviisi ja etnograafiliste meetodite abil arusaamu, mille järgi on sisserändajatel ja kodanikel vähe ühist. Tihedalt põimunud kui metafoor viitab viisidele, kuidas lõhestavad ja ebainimlikud globaalsed jõud tõmbavad inimesi maailma kaugetest paikadest ühisesse sotsiaalsesse ja linnaruumi, millel on tihti vastuolulised sümboolsed ja materiaalsed tähendused.

Olenemata sellest, kas rändavad ainult üksikisikud või terved perekonnad, tekivad tööliste vahel armastussidemed ja abielusuhted ja nad saavad üsna kiiresti lapsi. Mõned eksperdid vastuvõttvas ühiskonnas arvavad, et laste ümberpaigutamine Hiinasse on väga lähedal patoloogilisele vanemlusele. Julgen väita, et need perekonnad on vaatamata pikale vahemaale lähedased ja omavahel tihedalt põimunud. Nad loovad globaalseid leibkondi. Nõustun, et kuigi nende globaalsete leibkondade ülal pidamine võib tuua majanduslikku, kultuurilist ja põlvkondadevahelist kasu, siis on nendega seotud ka valu, kannatused ja isiklikud ohverdused. Seega kui me ostame ja kanname oma riideid, siis suurel määral katame me ennast nende samade tarneahela strateegiate ja struktuuridega.

Metafoori viimane tähendus ühendab kosmopoliitseid sotsiaalseid suhteid ja meie olulisust, viidates „omavahel lähedaste inimeste rühmale, kelle iseloomustamiseks on sobilik kasutada sõna *steeze*. *Steeze* on ingliskeelne slängisõna, mis on saadud sõnade *style* (stiil) ja *ease* (kergus, mugavus) liitmise teel ja see tähendab „vana head stiili ilma erilise vaevata“ (Urban Dictionary). Käsitlen seda kui viidet linlastele, kes näevad välja ülimalt stiilsed, kuid seda justkui ilma vaevata. Ilmselt mitte juhuslikult on just see Made in Italy

tootemargi, mis on tuntud oma muretu ja elegantse stiili poolest, üks kõige püsivamaid omadusi.

Esimeses peatükis on kirjeldatud uurimuse konteksti ja meetodeid, et teha selgeks kiirmoes valitsevad vastuolud. Pärast seda on raamat jaotatud kolme ossa, mille peatükid kalduvad kõrvale kohapealsetest kohtumistest. Esimene osa „Hiinlaste sisseränne ja Made in Italy tootemark“ keskendub kultuuri ja majandusega seotud kohtumistele. Teine peatükk „Väärtus“ räägib loo Made in Italy tootemargi vastupidavusest. Väites, et tootemargi suhteliselt stabiilne väärtus ülemaailmse tekstiilitööstuse tingimustes tuleneb muudest kui kapitalistlikest sümbolitest, väärtustest ja traditsioonidest. Uurin, kuidas üks sündmus – 1966. aasta Firenze üleujutus – võimendas levinud müüti renessansiajastu ja Itaalia moe järjepidevuse vahel. Kolmas peatükk „Raha“ problematiseerib väidet, mille kohaselt hiinlased siirduvad Itaaliasse vaid selleks, et raha teenida. Peatükis kõrvutatakse itaallaste räägitavat halvustavat versiooni hiinlaste kohta nüansirikkama versiooniga, mida hiinlased ise enda kohta räägivad. Leian, et hiinlastest sisserändajate soov raha teenida on tingitud kolmest struktuurilisest ja erineval tasemel asetsevast kohtumisest: Hiina piirkondlikust majandusarengu mudelist; Itaalia kohalikust väikeettevõtete keskkonnast, mis on seotud Made in Italy tootemargiga; ja rõivatööstuse üleilmsest ümberstruktureerimisest. Need kohtumised kujundavad sisserändajate kogemusi ja paljastavad lihtsa rahateenimissoovi taga peituvad keerukad tähendused ja tavad. Lugu seab kahtluse alla üldtuntud oletused globaalsest kapitalismist kui homogeensest majandusjõust. Neljas peatükk „Kriis“ põhineb kolme rändetrajektoori esindavate peategelaste elulugudel ja taaselustab *kohalolekukriisi* mõiste, et heita valgust majanduskriisist tulenevatele transtsendentsi võimalustele ja eksistentsiaalse ahastuse tunnetele.

Teine osa „Hargmaine hoolitsemine“ keskendub kehastunud kohtumistele. Viies peatükk „Tervisekontroll“ rakendab meditsiinilis-antropoloogilisi tõekspidamisi, et avalikustada neid jahmatavaid ja kahtlustäratavaid aspekte, mis kerkivad esile siis, kui riiklikud tervishoiuasutused kaitsevad ja distsiplineerivad Hiina päritolu lapsevanemaid. Läbivaatusruumi privaatne õhkkond võimaldab jälgida suhtlust meditsiinitöötajate ja nende vanemate vahel, kes toovad oma kolmekuused imikud tervisekontrolli. Hiinlastest sisserändajad hiilivad mööda ekspertide nõuannetest viisidel, mis annavad aimu sellest, kuidas nad hargmaise eluga toime tulevad. Sellised kohtumised näitavad, kuidas üleilmastumine jätab ootamatutel viisidel jälje ka inimeste kehadele. Kuues peatükk

„Ümberpaigutamine“ käsitleb järgmist paradoksi: rohkem kui pooled sünnid Pratos registreeriti välismaalasest naistele, kuid paljud nendest lastest saadeti Hiinasse. Selline laste ümberpaigutamine ja Itaalia tervishoiu- ja koolisüsteemidesse sisenemine ja nendest väljumine on kaasa toonud terve hulga uusi arutelusid ja institutsioonide ja ekspertide sekkumist lastekasvatuse valdkonnas. Peatükis vastandatakse Hiina vanemate seisukohti ja sõnavara Itaalia meditsiini- ja haridustöötajate oskusteabega. See toob teravalt esile globaalsete leibkondade olemasolu. Vanemate jaoks on laste ümberpaigutamine oluline, kuna see elavdab vastastikkuse süsteeme sugulaste vahel, loob võrgustikuna toimivad organid piirkondade vahel, tagab emotsionaalsed sidemed põlvkondade vahel ja annab vanematele piisavalt aega, et oma töösusi parandada ja raha teenida.

Kolmas osa „Linnarassismi uus poliitika“ vaatleb üleilmselt mitmekesise Euroopaga seotud kogemusi linnakeskkonnas. Seitsmes peatükk „Integratsioon“ kirjeldab, kuidas üks segregeerunud linn võitleb moe- ja rõivatööstuse globaliseerumisega. See peatükk paigutab kohaliku dünaamika nii riikliku kui ka Euroopa immigratsioonipoliitika konteksti. Kuuluvusega seotud küsimused on väga aktuaalsed. Linnalisuse-kogemustel põhinev üksikasjalik etnograafia tugineb olulistele sündmustele ja avalikule arutelule. Kaheksas peatükk „Võitlus“ avalikustab kahe poole vahel käiva võimuvõitluse. Ühelt poolt toetab parempoolne linnapea vaenulikku ja sunniviisilist käsitlusviisi sisserändajatega tegelemisel. Teiselt poolt alustasid elanikud ja linnaplaneerijad vasturünnakut ühes tööliklassi linnaosas, mis on muutunud Väikesest Itaaliast Väikeseks Wenzhouks. Raamatu viimane peatükk „Tulevik“ tuletab meelde nii ebakindlust, millega pered peavad toime tulema, kui ka poliitilisi mõjusid muutuvatele linnakeskustele. Ühitan raamatu temaatilised elemendid ja pakun välja ühe käsitlusviisi vabastava potentsiaali, mille eesmärk on stimuleerida kujutlusvõimet ja luua uusi maailmu. „Tihedalt põimunud“ tõstab esiplaanile väärtuse, raha, ilu, globaalsete perekondade, mitmekülgse majanduse, heaolu, arengu, kuuluvuse ja integratsiooniga seotud pinged. Projekti eesmärk on eelkõige mõista majandusteemade olemust ja jäädvustada äärmiselt globaliseerunud ajastu liikumapanevaid eesmärke ja pettumust valmistavaid kaotusi.

Etnograafia

Jalutasin Fangliga mööda lagununud Via Roma tänavalõiku: tühjad poeesised, prügised teeääred, räämas baarid mustusest kleepuvate laudade ja elu hammasrataste vahele jäänud klientidega. Olime just lõpetanud oma päeva teise intervjuu. Esimene intervjuu toimus füsioterapeudiga riigikliinikus, selle käigus tajusime meditsiinitöötaja frustratsiooni, kuna tema alaealise patsiendi hooldus jäi unarusse, sest lapse vanemad saatsid ta Hiinasse. Teine kohtumine toimus linna sotsiaaltalitluse immigratsiooniametis, kus saime teavet perekondade taasühinemise korra kohta. Infotulv tekitas mu ajus lühise.

Meie tähelepanu oli sel jaanipäeval hajunud. Olime mõlemad näljast nõrkemas. Keerasime paremale Via Lazzerini tänavale – Fangli oli oma auto sinna parkinud ja seal asuvast Pasticceria Mannori kohvikust varem sarvesaia ostnud ja sularaha müntideks vahetanud. Fangli kiitis nii saiakest kui ka kassapidajat taevani, kuna too vahetas lahkelt sularaha müntideks, et ta parkimise eest tasuda saaks. Tahtsime sinna ka lõunat sööma minna. Kuid kui kohale jõudsime, olid kardinad akende ette tõmmatud ja uks lukus. Kohvik oli lõunaks suletud. Kui me tänavanurgal seisime ja arutasime, mis suunas minna, sõitis jalgrattaga meie poole väike Hiina mees. Sel ajal kui Fangli mehega rääkis, uudistasin mina, mida ta jalgrattal vedas: esikorvis olid üksteise otsas neli suurt toidukillesse pakitud lihalõiku ja pakiraami külge oli kinnitatud kaks pakki mähkmeid.

Fangli pöördus minu poole. „Ta küsib, miks ma itaallasega koos olen,“ ja kordas siis seda sama *peaaegu* sõna-sõnalt: „Ta tahab teada, miks ma *occidentale* ehk läänlasega koos olen.“

Märkasin, et läheduses olevad autojuhid vaatasid meid.

„Ta küsib, kas sa tead mõnda viisi, kuidas poisslast saada.“

„Ei! Poisid ja tüdrukud on võrdsed,“ kinnitasin itaalia keeles.

JOONIS 1.1. Quinto Martini (1908–90) sai inspiratsiooni kohalike inimeste igapäevaelust ja kujutas seda ka oma skulptuuridel ja maalidel, näiteks maalil „Naine õmblemas“ („Donna che cuce“).

Pildi autor: Giorgio Commini (Comune di Carmignano ja Associazione Parco Museo Quinto Martini loal)

„Aga Prantsusmaal või Saksamaal?“ küsis ta Fangli tõlke kaudu.

Raputasin pead. „Soopõhine abort ei ole lubatud.“

Ta küsis Fangli telefoninumbrit, mille peale Fangli mulle naerdes otsa vaatas. Soovitasin tal hoopis mehe numbrit küsida ja võtsin oma märkniku välja. Mees selgitas, et arvestades seda, kui hästi Fangli itaalia keelt räägib ja kui hästi tema tööd oskab teha, siis võiksid nad jõud ühendada, koos äri alustada ja palju raha teenida.

„Raha, raha, raha,“ naljatas Fangli, kui me vastassuunas liikuma hakkasime. Ta tõi välja ühe stereotüüpse väljendi, mida Prato elanikud Hiina sisserändajate kohta kasutavad. Ta jätkas tõsisemal toonil ja ütles, et tema arvates ei olnud mees täiesti normaalne, vaid ilmselt mõne häirega. Tal võis õigus olla. See, kuidas mees Fanglile mitte-hiinlasega koos olemist ette heitis, meenutas mulle elutarka narri, kes ütleb otse välja kõik, mida viisakad inimesed välja ütlemata jätaksid.

Kohapealsed kohtumised, maailmamajandus

Häälekam osa Prato elanikkonnast ei käitunud sisserände küsimustega tegelemisel väga viisakalt. „L'Assedio Cinese“ ehk „Hiinlaste piiramisrõngas“ (Pieraccini 2010) on ääretult lugupidamatu raamat, mille teine trükk ilmus juba kaks aastat pärast esmatrükki. Raamatu autor ei ole keegi muu kui Silvia Pieraccini, populaarne, kuid vastuoluline ajakirjanik, kes töötas ärilehes Il Sole 24 Ore. Raamatu kaanel on kujutatud suurt hulka hiinlasi. Puudub seletus selle kohta, kus need inimesed – peamiselt noored naised – seisavad või miks nad üldse selles kohas koos on, pilt annab visuaalselt edasi vaid teose karjuvat alapealkirja, mis tõlkes võiks kõlada nii: „Prato seadusetu odavmoe piirkond“. Raamatus räägitakse naiste valmisrõivastest, mis on valmis kandmiseks nii päeval kui ööl. Samuti kirjeldatakse ametiühingute puudumist ja õigusteta töölisi, kes rüüavad 16–18 tundi päevas. Kujutatakse tootmispiirkonda, kus aina muutuval ettevõtete maastikul „sünnib“ ja „sureb“ rekordiline arv ettevõtteid. Maalitakse pilt kohutavatest tervishoiu- ja hügieenitingimustest: töölised õmblevad, söövad ja magavad töökodades. Näidatakse, kuidas ebaseaduslikkus on muutunud normiks. Lisaks tõstetakse esile Itaalia valitsuse jõupingutusi varimajanduse vastu

võitlemisel ja Prato kui Toscana peamise maksudest kõrvalehoiduja probleemi käsitlemisel. Kokkuvõttes on raamatu toon vihane – toon, mis peegeldas nii linnas kui ka kogu provintsis valitsevaid tundeid.

Immigrantidevastaseid seisukohti polnud raske leida ei era- ega avalikus elus. Selle projekti etnograafilise uurimistöö käigus puutusin oma uurimisteema tõttu järjepidevalt kokku vaenuliku suhtumisega ja seda nii uute kui ka vanade Itaalia sõprade ja tuttavate seas. Rohkem kui ühel korral rünnati mind verbaalselt. Ühel korral puhkesin ka nutma ja lahkusin. Minu kannatus katkes. Sageli kuulsin, kuidas inimesed Hiina elanike üle nende endi keskel pahameelt avaldasid – inimeste üle, keda nad otsustasid mitte usaldada ei naabrite, tööandjate ega klientidena. Erandiks olid tavaliselt kinnisvaraomanikud, kes üürisid kinnisvara Hiina üürnikele, või kinnisvaramaaklerid, kelle kliendid olid luksusvillade otsinguil uusrikkad immigrandid. Tervishoiutöötajad ja haridustöötajad olid immigrantide toetamise eestvedajad. Aeg-ajalt olid ka töökoha kaotanud käsitöökampsunite tootjad empaatilised ja ütlesid, et kui ei oleks uut rõivatööstuse nišimajandust ja Hiina tööliste sissevoolu, oleks Prato nüüdseks juba kummituslinn. Seevastu ütlesid kõige vihasemad itaallased, et hiinlased ei ole mitte immigrandid, vaid okupeerijad. Vihjates sellele, et ma ei peaks sellistele inimestele üldse kaasa tundma. Nemad hävitasid Toscana vana tekstiilitootmise keskuse sotsiaalse struktuuri. Nemad olid süüdi majanduskriisis.

Vihased mõtteavaldused ja käitumisviisid, kohati lausa rassistlikud ja ebakultuursed, olid levinud nii tavalises kui ka virtuaalses avalikus ruumis. Need peegeldasid tekkivaid pingeid mitte ainult selles ajaloolises tekstiilitööstuslinnas, vaid kogu maailmas (Fassin 2011; Holmes, Castañeda 2016; Vertovec 2011). Paljud teised linnad on lähiminevikus sama kogenud, sest surve suurendada kasumeid ja aktsionäride vara on kaasa toonud muutuseid välismaal tootmises ja ühtlasi meelitanud tööjõudu eri sihtkohtadesse kogu maailmas (Ho 2009). „Tihedalt põimunud“ on lugu ühest Vana Maailma piirkonnast ja selle vaevalisest üleminekust 21. sajandi globaliseerunud majandusele. See on lugu linnast, mis on sõna otseses mõttes tuntud oma räbalatest rikkusesse ajaloost: tugevast tekstiilitööstusest arenes õitsev ja rahvusvaheline moekeskus (Johanson, Smyth, French 2009). Ülemineku ponnistused ilmestavad seda lugu. Loo keskmes on see, kuidas üksikisikud, perekonnad ja institutsioonid muutuvad, tulevad toime ja loovad väärtusi rahvusvahelise kapitalismi ja immigratsiooni kontekstis.

Üleilmastumise lahti mõtestamine, meetodi kujundamine

Üleilmastumise tingimused tekitavad lugematuid probleeme nii neile, kes ringi liiguvad, kui ka neile, kes paigal püsivad. Nende tingimuste ja seotud probleemide mõistmiseks ja lahendamiseks mõeldud vahendid nõuavad praeguste käsitusviiside läbivaatamist, täiustamist ja isegi põhjalikku ümberkujundamist teabe kogumise, mõtestamise ja rakendamise valdkonnas. Kui etnograafia põhiülesanne on João Biehli (2005) järgi valgustada inimloomust kogu selle hiilgavas ja ebavõrdses mitmekesisuses, on etnograafiline uurimus iseäranis sobilik just sellise dünaamika ja üksikasjade mõistmiseks, mis tekivad siis, kui globaalne surve lõhestab asulaid ja eri valdkondade inimestel on raksusi nende uuesti ülesehitamisel. Tiheda kirjelduse ja nüansirikka analüüsi poolest tuntud etnograafia pakub elatud kogemuste tõlgendamiseks tõhusat, kuid piiratud viisi. Etnograafiline uurimine hõlmab pidevat osalemist ühiskondlikus elus. Ma otsin lugusid, mis peituvad tervemõistustlike oletuste, eksperdiarvamustel põhinevate klišeede ja koondportreede taga. Pöördun tavalisuse poole, et leida ebatavalisust. Eesmärk on varjatud tõdedega seista vastu ulatuslikule türanniale ja ajakohaste eluviisidega panna proovile tänapäevased võimuvormid. Otsin pidevalt teadmiste allasurutud vorme, st vorme, mis näivad naiivsed, omapärased või veidrad. Selliseid teadmiste vorme tõenäoliselt eiratakse, kuid neil on potentsiaali vaidlustada iseenesestmõistetavaid seisukohti, tavasid ja jõude.

Sain täieõiguslikuks antropoloogiks, kui Rayna Rappi (1999) materialistlik-feministlik üleskutse tundus antropoloogide jaoks täiuslikuna – näha ennast oleviku ajaloolasena. Foucault' üleskutse järgida geneoloogilist meetodit lõi sel ajal laineid. See pani aluse ajaloolisele vaatenurgale ja uurimisviisile, mis hõlmas „heitluste ja nende jõhkrate mälukonfliktide vaevarikast taasavastamist“ (Foucault 1980, 83). Ehkki Foucault' põhifookus ei olnud etnograafia, siis vastab hinnatud antropoloogiline osalus- ja jälgimismeetod selle eri vormides kindlasti „vaevarikkale“ käsitusviisile heitluste uurimiseks, mida globaliseerumisega seotud ühised narratiivid välja jätavad. See lubas kummutada teadmiste-võimu mustrid. Nagu mehe puhul, kes vedas jalgrattal lihalõike ja mähkmeid, osutus küsimine ebaviisakaks, kuna küsimus ei võtnud arvesse ajakohaseid nüansse (vt Gramsci 1971, Williams 1989). Etnograafilised väljakaevamised on kooskõlas nendega, kelle „jõhkrad“ mälestused on ehk ilmekamad, kui nende väiklane sisu lubab esialgu arvata.

Näiteid on palju. Jason De Leóni (2015) raamat „Land of the Open Graves“ ühendab etnograafia ja kriminalistika ning heidab valgust sellele, kuidas ülemaailmne majanduslik ebavõrdsus ja riikidevaheline ränne kajastub USA piiriületajate elukäigus. Raamatus „Casualties of Care“ keskendub Miriam Ticktin viisidele, kuidas Prantsusmaal immigrante koheldakse ja kategoriseeritakse, ning kasutab etnograafiat, et luua kriitilise humanitaarsuse valdkond.¹ Meditsiiniantropoloog ja arst Seth Holmes (2013, 185) kirjeldab oma raamatus „Fresh Fruit, Broken Bodies“ USA põllumajandusettevõtete võõrtöötajate kannatusi ja märgib, et etnograafia on „eriti oluline meetodika võimu selliste mitmekihiliste tähenduste ja osade mõistmiseks, mis moodustavad nii ühiskondliku kui ka kultuurielu, sh nende ebavõrdsused ja õigustused“. Pean ennast etnograafiks, kes ühitab humanistlikud ja sotsiaalteaduste suunad, ning leian, et isegi virtuaalteabe ja internetiajastul on „kohal olemises“ midagi eriti võimsat. Kujutan „koosolemist“ ette kui sotsiaalelu multisensorset jagamist selle toimumise ajal, mis muudab seda, kuidas ja mida me teame, sealhulgas „antropoloogi enda enesepilti“ (Borneman, Hammoudi 2009, 14). Teisisõnu stimuleerib etnograafiline koosolemine transformatiivseid teadmisi.

Uurimuse korraldamiseks olen välja töötanud *kohtumisetnograafia*. Kohtumistel on antropoloogilise uurimistöö pärandis kindel koht. See termin on kasulik, kuna rõhutab kogemusi ja protsesse, mis on üksteisega vastuolus, nt fraasid „koloniaalkohtumine“ (Asad 1973), „arengukohtumine“ (Escobar 1991), „kultuuridevaheline kohtumine“ (Sahlins 2000), „kliiniline kohtumine“ (Ferzacca 2000), „aktivistide kohtumised“ (Razsa 2015) ja isegi „välitöö kohtumised“ (Borneman, Hammoudi 2009). Selle asemel, et jätta kohtumised teooria või tavamõistuse valdkonda, edendan ma *kohtumisetnograafiat* kui teoreetiliselt informeeritud metodoloogilist raamistikku. Pakun välja suuna, mis asetab kohtumised tõlgendamise või vahenduse punktidenä sellise uurimise keskmesse, mis arvestab paikkonna analüüsi tegemisega.

Nimelt võimaldas see juhtumiuuring lähemalt uurida Prato linna kui globalisatsiooni lakmusesti ja selle võidukaid eeldusi (Baldassar *et al.* 2015, 3). Etnograafilised uuringud hõlmasid mitmesuguseid kohtumisi: (1) laste tervise, migratsiooni ja tagasipöördumisega seotud kohtumised; (2) kohalike tootmisüksuste ja globaalsete jõududega seotud kohtumised; ja (3) avalike kohtade, koosolekute ja sündmustega seotud kohtumised. Kui ma hakkasin kohtumisetnograafiat kui meetodit välja töötama, siis ei olnud mul selget pilti lõplikest projektipaikadest, kuid kujutasin ette olukordi, mis paljastaksid jahmatavaid

epistemoloogilisi hetki, nagu siis kui ekspertide ja tavainimeste teadmised lähevad vastuollu. Meetodi põhieesmärk on kokkupuude. Projekt näitab, kuidas sellised juhtumid leiavad aset nii institutsioonide ja migrantide kui ka etnograafide ja subjektide vahel.² See strateegia võimaldab keskenduda domineeriva ja sekundaarse majanduse, epistemoloogiate, sotsiaalsete tavade, olemisviiside ja moraalitunnete vahelisele võimuvõitlusele.

Ütlen täpsustuseks, et ma ei töötanud seda projekti välja lihtsalt kui kapitalismi globaalset etnograafiat, milles antropoloog võtab arvesse nende legendaarsete „ajaloota inimeste“ vastukaja või „majanduslikke mõjusid ja kultuurilisi reaktsioone“ maailma kapitalistlikule süsteemile (Sahlins 2000; Wolf 1982). Et luua sellisest kahemõõtmelisest perspektiivist midagi mastaapsemat, pakub kohtumisetnograafia välja kolmeosalise kontseptuaalse kava. Esiteks on olemas *struktuurilised kohtumised* – täpsemalt majanduslikud kohtumised –, mis kujundavad võimalusi inimtegevuseks ja tähendusloomeks. Teiseks on olemas *genealoogilised kohtumised*, mis võimaldavad hinnata vastandlikke intellektuaalseid genealoogiaid ja kultuurilooikaid, mis põrkuvad või ilmnevad siis, kui erudeeritud ja allasurutud teadmiste vormid põimuvad. Emantsipatiivne potentsiaal seisneb selliste lubatud ja keelatud vormide teadlikus dialoogi toomises (Foucault 1980, 78–81). Viimasena *välitöö kohtumised*, mis viitavad nendele kohtumisele, kus etnograaf võtab omaks selle, mida ma nimetan „struktureeritud spontaansuseks“ (Krause 2005b). Selline suunitlus viib teadlase kokkupuutesse peamiselt oma tingimustel kulgeva sotsiaaleluga. Ootamatute kohtumiste kaudu toimuvad mõned kõige arusaamatumad, kuid sügavamõttelisemad juhtumid, mis sageli tulenevad süsteemsest sihikindlusest ja suurest tähelepanust sotsiaalelule. Suunitlus on ette nähtud selleks, et vältida enda maailmavaadete peale surumist teise omadele. Välitöö on alandlikuks muutev kogemus. Kui välitöö kogemust vaadeldakse kui uurimisobjekti, siis isikutevahelised kohtumised antropoloogide ja subjektide vahel võivad viia äärmiselt oluliste küsimuste uurimise ja väärtuslike teadmiste loomiseni, võimaldades seega ühiselt koostada uued narratiivid (Hartog 1988; Palevsky 2000; Raikhel 2009; Senders 2009; Stevenson 2009).

Kohalikel ja uutel elanikel on olnud keeruline mõista kohtumiste tähendust „nende enda maailmasüsteemi“ kontekstis, nagu Sahlins (2000, 417) seda kirjeldab. Kuid kas on võimalik, et see, mida „nende enda“ tähendas 1970ndatel, on asjakohane ka globalistliku identiteedipoliitika ajastul? Või on „nende enda“ muutunud äratundmatult killustatuks diasporaalse läbipõimimise ja vahendamise tõttu? Kohtumisetnograafia kasutamine

võimaldab mul nende küsimustega tegeleda. See kujutab endast väikest muutust vaatepunktis, et avastada „kapitalismist hämmastunud kultuur“, näiteks kui 1793. aastal pidas Briti suursaadik Hiinas oma kaupu kingitusteks, siis Hiina keiser pidas neid austusavalduseks (Sahlins 2000, 421). Kingitused või austusavaldused? Saadiku mõtiskluste põhjal järeldeb Sahlins, et brittide arvates olid kingitused „nende toodete *näidised*; veelgi enam, need olid *näited* tööstuslikust geniaalsusest, mis pidid väljendama Briti tsivilisatsiooni „ülemvõimu“ ja kuningas George III suursugusust.“ Kuid tsivilisatsioonide kokkupõrget rõhutades põhjendab ta, et „kui mandariinide vaatepunktist oleksid „kingitused“ tõepoolest olnud „austusavaldused“, mis väljendanuks barbarite siirast soovi tsivilisatsiooni pöörduda, siis ei oleks need saanud Hiina asjadest paremad olla“ (Sahlins 2000, 429). Kohtumine tõi välja väga erinevad loogikad selle kohta, kes mida kellegi heaks tegi ja kellel oli ülemvõim – lõpuks ilmnis see hõbeda ja tee vahelises tasakaalustamatuses kaubanduses. Hiinlaste arusaam kingitustest kui austusavaldusest oli võimalik tänu mittekapitalistlikule maailmavaatele. Ilmselt toimusid siin muud seaduspärasused. Hargmaised kohtumised loovad võimalusi väärarvamusteks ja väärarvamusteks, kuid samas ka lõimumiseks ja eristamiseks. Tõenäolised on uudsed väärtussüsteemid ja kodakondsuse vormid või visad ebavõrdsuse vormid (Appadurai 1986; Rofel 2007). Lühidalt öeldes paljastavad kohtumised võimalike tulevaste maailmade piire – utoopiate, düstopiate ja segamaailmade.

Nagu nimigi *kohtumisetnograafia* viitab, hõlmab käsitlusviis empiiriliste tõendite kasutamist, säilitades seejuures teatava skeptitsismi reprodutseeritavuse kuldstandardi suhtes. Elame ajastul, mil isegi kõige mainekamates teadusvaldkondades seab usalduskriisi teadmiskriisid kahtluse alla. Kui „alternatiivsed faktid“ kõrvale jätta, siis kirjutab George Johnson New York Timesi teadusrubriigis, et paljudel teaduslaboritel on raskusi eksperimentide kordamisega ja samade tulemuste reprodutseerimisega. Johnson märgib aga, et „viimastel aastatel on olnud häiriv teada saada, et korratav tulemus võib tegelikult olla täielik haruldus“ (G. Johnson 2014; Ioannidis 2005).

Kas etnograafial kui meetodil on võimalik ohjata laialt levinud skeptilist suhtumist teadustulemustesse? Skeptiline suhtumine teaduse tõesse on loonud ootamatud liitlased: tagasihoidlikud teadlased, kelle arvates on teadustulemuste kordamine haruldane; vasakäärmuslasest rahastatud teadusuuringute skeptikud; paremäärmuslasest kliimamuutuse vastased; ja apoliitilised infofiilid, kes naudivad kättesaadavat teavet ja peavad teadmiste loomist iseenesest mõistetavaks.

Kui samade tulemuste kordamine tekitab probleeme juba kontrollitud laborikeskkonnas, on nende kordamine välitöö keskkonnas veelgi ebatõenäolisem. Inimesed ei ole etteaimatavad, samuti ei ole võimalik korrata tingimusi päevast päeva või veel vähem aastast aastasse. Seega võib minu töö pidamine empiiriliseks, kuid samas ka skeptiliseks erudeeritud teadmiste suhtes tunduda vastuolulisena. Sotsiaalse elu näitamisel nii, nagu seda kohtab äärmiselt üleilmastunud maailmas, on palju probleeme. Tahaksin rõhutada, et maailmas, mis on iroonilisel kombel etnotsentrilisem kui kunagi varem³, on meil siiski hea põhjus oma laua tagant püsti tõusta, pilgud arvutiekraanilt või nutivahenditest üles tõsta ja välja minna. Samuti on hea põhjus see, et Willis ja Trondman (2000) panid kirja etnograafia manifesti, ja see, et ahhaa-momendid võivad anda inspiratsiooni. Kindlasti ei ole kõik, mida me välitöö käigus leiame, inspireeriv. Palju on murettekitav. Ja palju on ebaselgusi.⁴

Täieliku ja kõikehõlmava ülevaate lubamine võib vähendada erinevusi ja luua vale sidusustunde, illusiooni, mis on sama salakaval ja vana kui *trompe l'oeil*.⁵ Suhtun tõsiselt arvamusse, et teadmised on alati asetatud ja osalised, nagu mõjukad feministid on veenvalt väitnud (Haraway 1988). Igaihe vaatenurk on osaline. Tegelikust luuakse ja kogetakse. Selle teadvustamine võib sama lihtsalt nii elavdada kui ka halvata meie pingutusi maailmaga suhtlemisel.⁶ See võib meid innustada hoolima mitte üksnes sellest, mida me kirjutame, vaid ka sellest, kuidas me kirjutame. Antropoloogia kui teadusvaldkond jääb kirjandus- ja teadusvaldkondade vahepeale. Clifford Geertz (1988, 20) väitis, et antropoloogia kaldub rohkem keele kui praktika kui keele kui vahendi poole ja on tugevamini seotud pigem romaanide kui laboriaruannetega: „antropoloogiline diskursus on kangekaelselt jäänud nende kahe vahele“. Vaatamata sellele, et antropoloogiat peetakse teisejärguliseks valdkonnaks (Behar 1999), võib just see pikaajaline omadus anda etnograafia hübriidjõu. Taustalugu selle kohta, miks antropoloogid kirjutavad ikka veel etnograafiaid, miks neil on raske oma hääl leida, lugu jutustada ja selle käigus lugematuid „paberibeebisid“ (Fordham 2011, 79) luua, näitab kangekaelset pühendumust vastunarratiivide loomisele.

Koostööprotsessid, rikastatud etnograafia

Kui ma välitööd alustasin, tundus projekt hirmuäratav. Mäletan siiani esimest ööd askeetlikus hostelitoas, kus kujutlesin, et seisan tohutu mäe jalamil, kaheldes, kas mul on ikka piisavalt oskusi ja jaksu, et selle tippu jõuda. Ma ei plaaninud seda üksi teha. Võtsin

ühendust kauaaegse Itaalia kolleegiga, et luua rahvusvaheline uurimisrühm. Plaanisime ühiselt käsitleda äärmiselt üleilmastunud maailmas valitsevaid pingeid, jättes kõrvale üksiku etnograafi ja erapooletu teadlase tavad. Vanemaks saades järgisin oma soovi liituda koostööd arendava etnograafia haruga ja edendada intellektuaalset kaasamist nii geopoliitilises kui ka sotsiaalmajanduslikus ruumis (Gubrium, Krause, Jernigan 2014; Hemment 2015). Koostööga saavutasin palju rohkem, kui üksinda oleksin saavutanud. Kultuuriline lähedus Hiina ja Itaalia inimestega jaotus meie rühmaliikmete vahel. Ühelt poolt on mul etnograafina, kes on aastate jooksul loonud hulganisti pikaajalisi sõprussuhteid ja püsivaid võrgustikke Prato piirkonna elanikega, kahtlusi nende suhete jagamise suhtes. Ma ei tahtnud loobuda suhetest, mida olin selles valdkonnas juba loonud, sest just needsamad suhted võimaldasid mul juurdepääsu nii tundlikule teemale, tundlikele kohtadele ja andekatele assistentidele. Teiselt poolt tähendas koostöö käigus suhete jagamine ka võrgustike tugevdamist, vaadete laiendamist ja tõlgenduste mitmekesistamist.

Kas täiuslik maailm oleks selline, kus mul oleks piisavalt oskusi, aega ja vahendeid, et kõike ise teha? Tegelikkus on see, et etnograafiline töö on oma olemuselt väga koostöökeskne, kuid vähesed projektid kasutavad seda. Usun sügavalt, et minu projekti puhul oli rahvusvahelise rühma valimine – nii keelte kui ka kodakondsuse poolest – loogiline valik, et uurida riikidevahelist nähtust. Soovin, et oleksin keeleliselt andekam, kuid olin teadlik oma puudustest, mistõttu panin kokku assistentidest koosneva rühma nii Pratos kui ka Amherstis. Koostöö suurendas uuringu usaldusväärsust ja toimus mitmel tasandil. Mind aitas minu koostööpartner, linna- ja majandusanthropoloog Massimo Bressan, keda olen tundnud rohkem kui kakskümmend aastat ja kes on olnud ka Prato uurimisinstituudi IRIS-i (Strumenti e Risorse per lo Sviluppo Locale – kohaliku arengu vahendid ja ressursid) direktor. Tänu temale pääsesin hõlpsamini asutusse, mille külastamiseks oli vaja hulgaliselt lube, ja samuti aitas ta mul Pratos värvata kaks teadustöö assistenti: Fangli Xu ja Xiaoyun Liao, kes valdasid täielikult nii hiina kui ka itaalia keelt. Wenzhou murret emakeelena rääkiv Fangli emigreerus 10-aastaselt koos oma perega Wenzhoust Cremonasse, kus ta pidi kaasmaalasest eakaaslaste puudumise tõttu omandama itaalia keele ja kombed. Ühendasime jõud, et täiustada uurimisstrateegiaid, eetikakoolitust ja sertifitseerimist; määrata kindlaks etnograafilised kohad; arendada suhteid institutsioonidega ja saada lube; välja töötada intervjuuprotokoll; ja värvata sisserändajatest subjekte, mis osutus alguses üsna

aeglaseks hirmu ja usaldamatuse tõttu, kuna dokumentide puudumise pärast oli nende olukord tihti ebakindel.

Kultuuridevahelise rühmana pidime võtma vajalikud meetmed tagamaks, et uurimisprojektis osalejad, kes nõustusid meiega rääkima, mõistsid projekti eesmärki. Ilma meeskonnata oleks ettevõtmine olnud kompromiteeritud. Näiteks palus vähemalt üks intervjuueeritav konkreetset, et intervjuu ajal ei oleks kohal ühtegi „läänlast“, kuigi ta lubas enda intervjuud uuringus kasutada, kui andmeid tema ja tema tehase asukoha kohta ei avaldata. Välitöö ajal tuli välja rohkelt süüdistusi õigusvastasuse, ebaseaduslike töötajate, kuritegevuse, tervisekaitse ja ohutusnõuete rikkumiste kohta. Kahtlused vohasid. Olud ja aeg olid pingelised.

Rühmaliikmed korraldasid andmete kogumiseks intervjuusid nii individuaalselt kui ka paarikaupa. Mõnel juhul intervjueris Fangli projektis osalejaid üksinda, tehes seda austusest nende vastu. Uurijad hankisid kõigil juhtudel teadva nõusoleku intervjuu digitaalseks audiosalvestamiseks. Antropoloogid on lahkarvamusel poolstruktureeritud andmete, nagu näiteks intervjuude, kasutamise seotud küsimustes. Usun, et riikidevahelise projekti puhul on paslik kasutada eri liiki andmeid: nii struktureerimata (nt osalusvaatlus ja välitööde märkmed) kui ka poolstruktureeritud andmeid (nt intervjuud). Sellise projekti tegemine nõuab avatud suhtumist ja erialasest mugavustsoonist välja tulemist. Meie eesmärk meeskonnana oli luua kontakt ja koguda lugusid. Hea intervjuu võib olla väga usaldusväärne. Seda võib pidada suulise ajaloo osaks (Passerini 1987). See aitab etnograafil ausaks jääda eelkõige keelte, kultuurikontekstide ja -loogikate tõlkimisel. Isegi kui inimesed ei räägi alati tõtt, siis teame, et salvestasime nende öeldu oma võimete kohaselt ega pannud lihtsalt kellelegi sõnu suhu. Intervjuu küsimuste koostamine, intervjuude transkribeerimine, tõlkimine ja kodeerimine andmeanalüüsi tarkvaras teemade tuvastamiseks (Bernard, Ryan 2010; Ryan, Bernard 2003) – kõik need sammud tõid töösse teatava süstemaatilise kvaliteedi ja võimaldasid uurijatel näha terviklikku pilti nii inimeste kogemustest kui ka tekkivast sotsiaalmaailmast.

Ühtekokku veetsin Prato provintsis põhiuurijana etnograafilist teadustööd tehes 220 päeva 2012. aasta juunist kuni 2015. aasta maini. Samuti võtsin ma 2011. aasta kevadel ette kaks reisi – mõlemad umbes 10 päeva pikad –, et teha ettevalmistusi ja uurimuslikku välitööd. Projekti käigus tegin ma seitse 12–75 päeva kestvat reisi: juuni–juuli 2012, jaanuar 2013, märts–aprill 2013, mai–august 2013, oktoober–november 2013, juuni–juuli 2014 ja

mai 2015. Meeskonnapõhine projekt loodi kolme eri tüüpi andmete kogumiseks: (1) struktureerimata andmed, st sotsiaalselt esinevad kõne- ja käitumisviisid etnograafilistes kohtumispaikades; (2) poolstruktureeritud andmed, st intervjuud; ja (3) struktureeritud andmed, st loetelukatsed. Etnograafina kogusin struktureerimata andmeid osalusvaatluse käigus haigla pediaatriaosakonnas, avalikel koosolekutel, konverentsidel, tervishoiuseminaridel, näitustel ja inauguratsioonidel – sisserändajate, kriiside ja kohaliku arenguga seotud üritustel. Migratsiooniametite, väliturgude, tehaste ja hulgimüügiastutuste külastamise käigus kuulasin ja osalesin mitteametlikes vestlustes, samuti tegin mitu nädalat vabatahtlikku tööd demokraatliku partei festivalil ühes omavalitsusüksuses, mille ettevõtted olid peaaegu kõik itaallastelt hiinlastele üle läinud.

Tulemuseks oli lugematu arv tunde etnograafilist tööd, mitusada lehekülge välitööde märkmeid ja mitukümmend intervjuud. Koostasime nimekirja, kuhu kuulus 71 helisalvestist: 41 salvestist Hiina sisserändajatega, milles osales 44 inimest; 21 salvestist Itaalia tervishoiutöötajate ja itaallastega, kes olid seotud „Made in Italy“ sektoriga; kaheksa läbivaatusruumi külastamise salvestist. Kaks kolmandikku Hiina lapsevanematest ja vanavanematest olid naised. Intervjuud tehti osalejate eelistusi austades kas wenzhou, mandariini või itaalia keeles. Seejärel transkribeeriti helisalvestised intervjuu keeles. Mandariini- ja wenzhoukeelsed intervjuud tõlgiti inglise keelde. (Mõned tõlgiti ka itaalia keelde.) Suhtlesime Hiina osalejatega sotsiaalameti, haigla pediaatriaosakonna ja mitmete sotsiaalvõrgustike kaudu. Enamik kiirmoe valdkonnas töötavatest Hiina meestest ja naistest olid lapsevanemad, kes olid pidanud oma lapsed Hiinasse saatma. Seda kaasamiskriteeriumit oli tõepoolest lihtne täita. Lisaks hõlmasid meie intervjuud võrdsel arvul ettevõtte omanikke ja mitteomanikke ning intervjuude tulemusel selgus, et nii ettevõtjad kui ka töötajad kasutasid hargmaseid hooldusvõrgustikke. Isegi neil paaril juhul, mil vanemad ei olnud lapsi ära saatnud, oli neil kavas seda teha.

Meeskonnana suhtume kahtlustavalt pinnapealsetesse teadmisi viisidesse. Pidasime alati meeles oma eesmärgi inimlikustada üleilmseid protsesse, leida seda, mis peitub koondarvude taga, ja minna kaugemale sensatsioonilisest statistikast. Peale selle parandas koostöö ka meie võimet uurimistulemusi levitada. Korraldasime tervishoiutöötajatega ulatusliku koolituse ja kohalike teadlastega kvalitatiivse andmeanalüüsi meetodite seminari. Suur lisaelis oli ka tekkinud ühine eesmärgitunnetus, mis elavdas projekti ja selle sekkumisvõimalusi. Me koostasime ja korraldasime linnameetmete projekti „Naabruskonna

salanõu“. Koostöökogemus muutis mind nii teadlase, õpetaja, nõustaja kui ka inimesena. See muutis projekti mitmekesisemaks – tegemist ei olnud lihtsalt sisserändajate kogukonna uuringuga, vaid pigem globaalsete tarneahelate ülevõimust tulenevate kohtumiste ja koosluste uuringuga.

Välitöö võimalused, inimeste paindlikkus

Tavaliselt alustasin oma päeva ajalehe lugemisega kohalikus rahvamajas (it *Casa del Popolo*), kus võis liikumas näha väga erinevad inimesi alates noortest emades, koolilastest, Aafrika päritolu müüjatest ja töötavatest naistest kuni pensionil Itaalia meesteni. Projekti alguses olin võõras inimene naabruskonnas ja üldjuhul koheldi mind ka vastavalt, kuid pärast esimest üheksat kuud hakkasid inimesed mind ära tundma, minu kohta ringlesid isegi kuulujutud ja olin muutunud nende huviobjektiks. Ilma eelneva plaanita nautisin ma tavaliselt oma hommikukohvi ja saiakest koos väikese rühma inimestega, kes kõik olid lapsevanemad ja tihedalt seotud kohaliku majandusega. Giuseppe oli pensionil tekstiilitöölaine, Marco oli jalanõude hulgimüüja ja Daniela oli kinnisvaramaakler. Marco ja Daniela ajasid mõlemad äri Hiina sisserändajatega – Daniela müüs kinnisvaramaaklerina neile aeg-ajalt luksuslikke villasid mägilinnades ja Marco oli nii müüja kui ka rentniku rollis.

Ühel märtsihommikul kutsus Marco mind külla, et näidata mulle ladu ja fotosid oma radikaalsest perioodist 1960ndatel. Ta ostis hoone 1990. aastate alguses. See oli hiiglaslik. Põrandal oli virnade viisi kingakarpe, mille alla olid laotatud papitükid. Marco palus lõhna pärast vabandust ja avas varda abil kõrgel asetsevad aknad. „Nad töötavad siin, magavad siin ja söövad siin,“ selgitas ta oma üürnike olukorda. Ta osutas ruumi kaugemasse nurka, kus asus köök. Teisel pool krohvseina asusid tööruumid ja trepist üles minnes jõudsime magamisruumidesse. Marco tahtis mulle tungival kinkida ühe paari kingi – püüdsin kõigest väest keelduda. Ta pakkus, et tutvustab mind oma üürnikele. Vastupidiselt paljudele, kelle arvates oli tegemist kurjategijatega, pidas Marco neid väga töökateks inimesteks.

„*A cottimo – si guadagna al pezzo*,“ sõnas ta, selgitades tükitöö alusel toimuvat korraldust, mis põhineb kaasvastutuse ja vastastikuse sõltuvuse süsteemil. *Capo* ehk ülemus saab poole töötajate teenitud rahast ja vastutab nende majutamise ja toitmise eest. Teine pool jagatakse ära töötajate vahel. Mida rohkem ettevõtte teenib, seda rohkem palka nad saavad. Seega on olemas stiimul.

„Nad on paindlikud,“ jätkas Marco. „Kui on tööd, siis nad töötavad. Kui ei ole, siis nad magavad.“ Näiteks siis, kui mina seal olin, nad magasid. Tavaliselt ärkavad nad lõuna paiku. Öösiti töötamine säästab elektrikuludelt.

Järgmisel korral naasin noore teadustöö assistendi Xiaoyuniga, kes kasvas üles Pratos hiinlasest vanemate hoole all. Marco saatis meid kõrvalmajani. Me lasime uksekella ja umbes 40-aastane hiina rahvusest mees tuli uksele. Kõndisime läbi pimedada koridori ja sisenesime töökotta, mis oli suuremast ruumist kuivkrohvplaatidega eraldatud tuba. Õhus oli tunda kangaste ja pesuvahendi lõhna. Põrandal olid virnades rohelised ja hallid varrukad ning esi- ja seljaosad, millest õmmeldakse ülikonnad.

Capa ehk ülemus tervitas meid. Töölised vaatasid üllatunud pilkudega meie poole. Vahepeal läks Marco ühe väikelapse juurde, võttis ta sülle ja kõndis siis ringi nagu uhke onu. Meie juurde tuli *lao ban niang* ehk töödejuhataja, keda itaalia keeles kutsutakse *datrice di lavoro*’ks. Selgitasime, et soovime tundma õppida Pratos elavaid hiinlasi. Palusime viis minutit vestlemiseks. Naine kutsus meid laua äärde istuma ja tõi meile toolid. Istusime Xiaoyuniga kahekesi laua taha, kuid naine seisis meiega rääkides veel mitu minutit, kuni me palusime tal samuti istet võtta. Küsisime lapse kohta: see on tema poeg, kes sündis 2010. aastal ja on seega umbes kahe ja poole aastane. Tal on veel üks laps, kes elab Hiinas. Mõlemad lapsed sündisid Itaalias. Laps jälgis meid tohutu huviga, kuid niipea, kui ema teda lähemale kutsus, jooksis ta eemale ja peitis end ära. Teine poeg oli aasta vanem ja elas isapoolsete vanavanematega Hiinas. Isegi noorem poeg elas vahepeal Hiinas. Nad tõid ta alles hiljuti tagasi Itaaliasse. Kui küsisime, miks ta vanema lapse Hiinasse jättis, siis ütles ta, et poeg on väga püsimatu iseloomuga ja tal on raske pojaga sammu pidada. Pealegi saab väikelaps siin töötajatega väga hästi läbi ja mängib nendega sageli.

Naine oli Itaalias elanud kümme aastat. Ta tuli Itaaliasse dokumentideta isikuna (it *clandestina*) 2003. aastal ja pühendas palju aega, et jõuda siia, kus ta praegu on. Pratos oli ta olnud umbes kuus aastat. Enne Pratosse kolimist elas ta ühes Põhja-Itaalia linnas. Ta töötas ettevõttes, kus tal oli võimalus itaalia keelt õppida: üks Hiina naine, kes oskas itaalia keelt, käis iga päev töökojas sel ajal, kui tööd oli vähe, ja õpetas kõikidele töötajatele kaks tundi itaalia keelt. Talle maksmiseks kogusid nad iga kuu kõigilt 100 eurot. Tal ei ole olnud võimalust itaalia keelt eriti praktiseerida, kuna töötab koos hiina keelt kõnelevate inimestega. Tõtt-öelda on ta unustanud suurema osa õpitud itaaliakeelsetest sõnadest. Talle meeldis, et Pratos oli ta ümbritsetud välishiinlastest, mistõttu ei olnud tal erilisi keeleprobleeme.

Ettevõttes töötas seitse töötajat: kolm naist ja neli meest. Kõik peale ühe tegelesid õmblemisega. Viimane tundus olevat see, keda hiinlased kutsuvad *shougong*‘iks ehk tööliseks, kes voldib ja sorteerib rõivaid ning tegeleb veokitele ja kaubikutele kauba peale- ja mahalaadimisega. See konkreetne mees istus toolil ja voltis juba valmisõmmeldud jakke.

Töötajad olid omaniku sugulased. Küsisime, kummaga on parem koos töötada, kas sugulastega või mittesugulastega, kellega on ainult töösuhe, ja ta ütles, et sugulastega, kuna siis saab probleeme vaikselt lahendada. Töötajad teenisid umbes 700–800 eurot kuus, sõltuvalt tehtud töö kogusest. Neile maksti *a cottimo* ehk tükitöö alusel.

Töökohas oli olemas ka paar voodit. Üldiselt magasid nad lähedal asuvas majas. Talvel, kui on külm, kasutatakse töötajate transportimiseks autot. Kuna praegu ei olnud külm, käisid nad jalgsi. Majas ei olnud nii palav ja nad said seal paremini magada kui vabrikus.

Nad maksid selle 200 ruutmeetrise toa eest ligikaudu 1350 eurot kuus. Naise arvates oli üür liiga kõrge. Just siis helises ta telefon ja ta pidi kõnele vastama, andes meile märku, et peab tagasi tööle minema. Me tänasime teda ja jätsime hüvasti.

Välitöö tõi esile mitmed Pratos elavate ja töötavate Hiina immigrantide elutingimused: rõivaettevõtted olid peamiselt väikesed pereettevõtted, töö jaotamine soo alusel ei olnud väga oluline, töösuhted tuginesid üksteisest sõltuvatele sugulussuhetele, laste ümberpaigutamine oli ulatuslik, itaallased olid rentimise, alltöövõtu ja muude suhete kaudu tihedalt seotud kiirmoemajandusega. Marco tunnistas hiljem, et oli lastesse väga kiindunud ja igatses neid, kui nad välismaale saadeti. „Minu ema saatis mind ära, kui olin 14-aastane,“ naljatas ta ennasthaletsevat tooni matkides. Kuna me polnud kindlad, kas Marco eesmärk oli meis kaastunnet ärata või mitte, läksime tema naljaga lihtsalt kaasa. Nali naljaks, ta selgitas siis, kuidas ema ta kodust välja viskas, kuidas ta lõunast ära kolis ja 1960. aastatel Firenze radikaalse kommunistliku partei poliitikaga tegelema hakkas. Alles hiljem taipasin, et ajalisel ja geograafilisel kaugusel kogemustel võib olla rohkem sarnasusi kui erinevusi. Igal juhul tundus see selgitavat tema sidet lastega.

Rände jälitamine, kohaliku kontekstualiseerimine

Etnograafilist tööd kujundavad mitmed olulised mõjud. Paljud praegusaja antropoloogid uurivad rännet nii viisidel, mis kordavad rahvusriigi loomulikkust, kui ka viisidel, mis

panevad proovile selle iseenesestmõistetava võimu. See ei ole alati nii olnud. Ränne kui uurimisobjekt tekkis alles 1950.–1960. aastatel (Brettell 2014) ja isegi siis kippusid antropoloogid kultuure kujutama piiritletute, puutumate, väljaspool aega ja ajalugu olevate ning paigale juurdunudena.⁷

Välise mõjude ja võimu erinevuste käsitlemine lisandus antropoloogia uurimiselasse, kuna välitööd tegevad uurijad ei saanud jätta tähelepanuta ei kapitalistlike turgude hõlvamist, koloniaalrežiimi mõju ega inimeste liikumist küladest kas nende endi äsja iseseisvunud rahvusriikide linnadesse või endiste koloniaalvalitsejate linnadesse. Kohalike inimestega koos elamine tähendas sageli nendega tugevate ja lähedaste suhete loomist ning nende saavutuste, frustratsioonide, raskuste ja võitluste hindamist. Paljud antropoloogid olid sunnitud uurima täpselt seda kahju, mida koloniaalpoliitika ja -režiim kohalikele elu-, olemis- ja saamisviisidele ja uskumustele tekitas. Nad pidid tähelepanu pöörama kolonialismivastastele liikumistele, mis olid jätkuvate imperialistlike hirmutegude vastu. Mõned antropoloogid jätkasid valitsuste abistamist tsiviliseerimis- ja moderniseerimissmissioonidel, teised järgisid aga „ära tee kahju“ põhimõtet. Kolmandad püüdsid aga leida strateegiaid, et ise olla muutuste tõukejõuks või eestvedajaks. Antropoloogiline käsitlus kultuurist ja võimust tekkis eeskätt kriitiliste lähenemisviiside ja talupoegade kogukonna uuringu tulemusena. Üks mõjukamaid oli Eric Wolfi iroonilise pealkirjaga raamat „Europe and the People without History“, mis oma argumentidega tänapäevase üleilmastumise ajalooliste trajektooride ja kapitalismi kui valitseva modernse ideoloogia tekkimise kohta pööras Ameerika antropoloogia *status quo* täielikult pea peale.

Midagi sellest mõjust kajastub ka Nina Glick Schilleri pooldatud „üleilmses võimuperspektiivis“. Kauaaegne hargmaisuse teadlane väitis hiljuti, et teadlased peavad esile tooma ühist võitlust või mõningatel juhtudel ka ühiseid dehumaniseerivaid jõude, millega migrantid ja kodanikud silmitsi seisavad, kui nad püüavad saavutada sotsiaalset ja majanduslikku õiglust, samal ajal kui linnad, kus nad elavad, on mõjutatud kapitali ümberstruktureerimise jõududest (Glick Schiller 2012). Vastupidiselt sellele, millest on peaaegu saanud etnograafia kuldstandard ehk see, et antropoloog käib mitmes paigas ja tegeleb rohkem kui ühes kohas toimuva uurimisprojektiga (Marcus 1995), on Glick Schiller kutsunud üles tegema hoopis „paikkonna analüüsi“. Võib tunduda, et mõnes mõttes on tegemist naasmisega antropoloogilise uurimuse vanade heade aegade juurde, kui etnograafid keskendusid inimesele, kes olid seotud ühe kultuuri ja kohaga. See ei ole üldse midagi sellist.

Paikkondliku käsitlusviisi eesmärk on võidelda eraldatuse taastekitamise vastu ja teatavad analüüsid ümberkorraldada, lisaks edendab lähenemisviisi sihti, mille kohaselt asetatakse „migrandid ja kohalikud elanikud samasse kontseptuaalsesse raamistikku“ (Glick Schiller 2012, 46). See strateegia aitab vältida ja isegi õõnestada metodoloogilist natsionalismi – rändeuuringute levinud kõrvalmõju, mis annab natsionalismile hoogu rahvusühenda analüüsiüksusega. Glick Schiller peab sellist raamistikku problemaatiliseks, kuna see „varjab globaalse kapitali ümberstruktureerimise mõju konkreetse paikkonna elanikele, sh nii sisserändajatele kui ka kohalikele“ (43). Niisiis rõhutab paikkonnal põhinev ümberkorraldamine seda, et ka sisserändajad on mõjurid „paikkondade ümberkujundamisel“, ja „pöörab meie tähelepanu suhetele, mis arenevad paiga elanike ja kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja globaalsel tasandil asuvate asutuste vahel, tegemata eelnevaid oletusi selle kohta, kuidas need suhted on kujundatud“ (46). Suhteliste ja struktuuriliste mõõtmete ühendamine annab lootust üleilmse võimuanalüüsi tegemiseks. Nagu selgub, siis restruktureerivad paikkonda nii sisserändajate jõud kui ka üleilmsed tarneahelad.

Kõige tavalisem küsimus, mida inimesed minult küsivad, on see, et miks hiinlased üldse Itaaliasse migreeruvad ja miks just Pratosse. Lihtne vastus on, et Euroopas raha teenida. Keerulisem vastus peitub väärtuses ja ajaloo. Made in Italy tootemargiga toodetel on lisandväärtus (Lees-Maffei, Fallan 2014). Made in Italy tootemargi rõivaste vastupidavus ja maine on meelitanud tuhandeid hargmaiseid sisserändajaid Toscana peamiselt ajaloolise tööstuspiirkonda, et toota odavat kaupa kiirmoetööstuse jaoks ja isegi selleks, et töötada luksuskaubamärkide alltöövõtjatena (Clean Clothes Campaign 2014a). Arvatavasti tulevad nad selleks, et leida oma Euroopa modernsuse päikese käes küpsenud kuldne õun.⁸

Prato ajalugu on suures osas tööstuse ja rände ajaloo väike mudel. Prato kui uuel rahal põhinev linn tõmbas uustulnukaid ligi aastakümneid. Uute võimaluste otsingul inimesed rändasid vabrikulinna esialgu ümberkaudsetest maakohtadest ja hiljem juba kaugematest lähtekohtadest, seega saab eristada kolme rändeetappi: piirkondlikku, riiklikku ja riikidevahelist (Bressan, Tosi Cambini 2009). 2011. aasta rahvaloenduse ajal oli Prato provints Firenze provintsist lahus olnud juba peaaegu 20 aastat (alates 1992. aastast). Loenduse andmeil oli Prato provintsis kokku 248 477 elanikku, kellest 36 834 ehk 14,8% olid välismaalased (it *stranieri*). Prato linna elanike koguarv jõudis samal loendusel 185 456-ni, millest 28 518 ehk 15,4% olid välismaalased (võrreldes üleriigilise 6,8%-lise

välismaalaste määraga). Tänu nendele numbritele on Prato linnale antud mitmesuguseid tuntud nimetusi nagu näiteks Euroopa kõige mitmekultuurilisem linn (Brandi, Sabatini 2012; Office of Statistics 2013; Istat 2011).

Esimene rändeetapp toimus pärast hävitavat maailmasõda, kui Toscana talupojad lahkusid maapiirkondadest ja asusid elama linna. Paljud maapiirkondadest pärit talupojad politiseeriti Saksa okupatsiooni ajal vastupanuliikumise partisanidena. Kahe aastakümne jooksul (1951–71) toimus suurim kasv, mil Prato elanikkond kahekordistus 77 631 elanikult 143 232 elanikuni. Sisserändajad tõid endaga kaasa soovi autonoomia järele. Toscanas vahetasid sisserändajad loonusrendi ehk *mezzadria* süsteemi koos selle hierarhilise perekorraldusega hoopis linliku elustiili ja vabrikutöö või tööstusliku elukutse ning sellega kaasneva suhtelise autonoomia vastu. Töö varimajanduses levis, kuna töövõitluse valdkond oli üle kuumenemas ja selle tõttu tärkas väikeseid pereettevõtteid nagu seeni pärast vihma. Talupoja eetos jäi püsima – sügavalt juurdunud, kuid segased mälestused mullaharimisest, patrooni ja kliendi sõltuvussuhtest, põlvkondadevahelisest konfliktist ja vastastikkusest. Sellise ajalooga elanikud moodustavad umbes 30% praegusest elanikkonnast.⁹

Teisel rändeetapil 1960. aastatel saabusid inimesed kaugelt lõunast, jättes maha mitmekesise talupoja põllumajanduse, kuid tuues kaasa piirkondlikud harjumused ja murded. Lõuna-Itaalia päritolu inimesed kogesid eluaseme ja töökoha otsingul peaaegu Jim Crow stiilis diskrimineerimist. Lõunaitaallasi häbimärgistati Itaalia teadvuses kaua aega alamateks – see oli seisukoht ja kliše, mida Itaalia riigiloome võimendas, Cesare Lombroso kriminaalantropoloogia heaks kiitis ja Edward Banfieldi „amoraalne familism“ taastas. Need elanikud moodustavad nüüd 12% Prato elanikkonnast.

Kolmanda etapi puhul, eriti alates 1990. aastatest, on esile kerkinud riikidevahelised sisserändajad. Kõige arvukam sisserändajate rühm on pärit Hiinast, kellest enamik on sündinud Kagu-Hiina rannikuäärses Zhejiangi provintsis Wenzhou (83.4%) või Fujiani linnas (13,2%). Nende sisserändajate arvates on Euroopa kui „arenenud majandusega riikide eesliin“ ehk koht, „kus ... väljakujunenud Hiina kogukondade pakutav konkurents on väike“ (Pieke *et al.* 2004). Kui arvestada ainult registreeritud Hiina sisserändajaid, moodustavad nad välismaistest residentidest umbes 40 protsenti. Kui arvestada ka elamisloata hiinlasi, siis tuleb ametlik arv 15 000 kahekordistada ja tegelik arv on 30 000 või rohkem. Tegelike arvude puhul on palju ebamäärasust just nende inimeste tõttu, kes elavad siin mitteametlikult. Sageli elavad nad samades vabrikutes, kus nad töötavad, või pärast 2013.

aastal toimunud vabrikupõlengut, mis viis uue kontrollikorra loomiseni, ettevõtte omanike pakutud korterites. Asja teeb keerulisemaks veel Hiina tööliste ja nende laste alaline edasi-tagasi rändamine, sh nende tähelepanuväärne komme saata lapsed tagasi Hiinasse (Sambo 2013a, 106–8). Uusimad sisserändajad toovad tõepoolest kaasa peremudelil põhinevaid võrgustike loomise ja tööstrateegiaid ning on tuntud oma paindlikkuse poolest (vt ka Ceccagno 2003, 2009; Denison *et al.* 2007).

Prato kui üleilmastumise häll pakub erakordseid võimalusi.¹⁰ Linn on itaallaste ja elanikena registreeritud välismaalaste suhtarvu poolest Itaalias esikohal. Veel üks märk Prato mitmekesisusest on see, et mitte-itaallastest alalised elanikud on sinna rännanud rohkem kui 118 riigist. Lisaks moodustasid Prato haiglas igal aastal sünnitanud naistest üle poole välismaalased. See polnud lihtsalt kokkusattumus, et Hiina mees, keda me kohtasime, vedas rattaga mähkmeid.

Märkused

Sissejuhatus

1. Vaata Rachel Donadio, „Chinese Remake the ‘Made in Italy’ Fashion Label“, New York Times, 12. september 2010, <https://www.nytimes.com/2010/09/13/world/europe/13prato.html?pagewanted=all& r=0>.
2. Valmistoodangu kohta kunstimaailmas vt Wong (2013).
3. Selline loogika on ilmne investeerimisstrateegiate demokratiseerimise ja demüstifitseerimise püüdlustes (Sharma 2016).
4. Kurg on Hiina mütoloogias tuntud oma surematuse poolest. Näiteks on väga tuntud Bian Jingzhao maal „Bambus ja kured“. Et saada lisateavet lindude rolli kohta Hiina mütoloogias, vt Yang ja An (2005).
5. Sellised erinevused hinnatasemes on vastuolus tüüpiliste pakkumise ja nõudluse seadustega; majandusteadlased kutsuvad neid Vebleni kaupadeks (Veblen ja Chase 1934).
6. Teise tootmismahu tõlgenduse kohta vt Lan (2015).

1. peatükk

1. Et saada teada, kuidas inimõiguste diskursust kasutati Prantsusmaal sisserändajate vastu, vaata Ticktin (2011), 5. peatükk, „Armed Love: Against Modern Slavery, against Immigrants“.
2. Kirjanduse ülevaade kasutades terminit „kohtumine“ (ingl *encounter*) viitab „minu“ ja „teise“ olemasolule eri kontekstides, sh konfliktide (Bargal 2004), popkultuuri (Richards 2005), kliendi-kaupmehe suhete (Ryoo 2005) ja meditsiinikontekstis (Giordano 2011; Mattingly 2008; Zhan 2009).
3. Laura Nadar väljendas seda seisukohta arutelu osalisena Ameerika Antropoloogide Assotsiatsiooni paneelis „Engaging Possibilities beyond the Academy: The Role of Anthropology in Community Based and Activist Research“, mille raames ka mina koos kolleegiga oma uurimistööd esitlesin; 22. november 2014, Chicago. Vaata ka Nadar (2011).

4. Hiljutised näited kogumikest, mis edendavad etnograafiat kui teadmiste loomise viisi, on nt Borneman ja Hammoudi (2009), Waterston ja Vesperi (2009) ning Krause (2012a) võrdlev ülevaade.
5. Petlike representatsioonitavade arutelu kohta vt Metcalf (2002).
6. Graeber (2001, 66) märgib, et enamik inimesi „tõenäoliselt ei mõista täielikult põhimõtteid, millel nende kõige keerukamad tegevused põhinevad.“
7. Murranguliste teoste alla kuuluvad Clifford (1994), Fabian (1983), Malkki (1995), Wolf (1982).
8. Lisaks sellele, et „kuldne õun“ on ühe valmi pealkiri, kuulsa Moskva butiikhotelli nimi ja populaarse Korea teleseraali pealkiri (edastatakse Hiinas), siis oli Golden Apple SRL ka Hiina kiirmoefirma, mis asutati, likvideeriti, suleti ja taasavati mitmeid kordi aastatel 2005–2007. Selle ettevõtte lugu võib pidada piirkonna varimajanduse alguseks (Pieraccini 2010, 52).
9. Sotsiaalsete ja struktuuriliste muutuste kohta vt Barbagli (1984), Becattini (1986), Cento Bull ja Corner (1993), Gaggio (2007), Marcus (2005), Silverman (1968). Suhteliselt hiljutise Hiina rände kohta vt Ceccagno (2003, 2009), Pieke *et al.* (2004).
10. John Hooper, „Made in Little Wenzhou, Italy: The Latest Label from Tuscany,“ *The Guardian*, 17. november 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/nov/17/made-in-little-wenzhou-italy>. Vaata ka Poggioli (2011).

2. TEOREETILINE RAAMISTIK

2.1. Lähteteksti valik ja analüüs

Valisin tõlkimiseks Elizabeth L. Krause raamatu „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ sissejuhatuse ja esimese peatüki alguse. Elizabeth L. Krause on etnograaf ja kirjanik, kes töötab antropoloogiaprofessorina Massachusettsi ülikoolis Amherstis. „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ on kolmas raamat, mille Elizabeth L. Krause on kirjutanud ja see annab ülevaate sellest, kuidas moetööstusega tegelevad perekonnad tulevad toime üleilmastumisega. Raamat põhineb autori pikaajalisel etnograafilisel uurimisel, mis toimus Itaalia linnas Pratos. Tõlkimiseks valisin sissejuhatuse ja osa esimesest peatükist, kuna sissejuhatus annab põhjaliku ülevaate uuritavast teemast ja raamatust üldiselt ning esimeses peatükis selgitatakse uurimistöö konteksti ja meetodeid. Raamat sobib lugemiseks nii antropoloogidele ja immigratsiooniekspertidele kui ka kõigile teistele, kes on teemast huvitatud.

Enne tõlkima asumist on vaja välja selgitada, millise tekstitüübiga on tegu. Katharina Reiss, üks funktsionalistide tuntuim esindaja, eristab informatiivset, ekspressiivset ja operatiivset tekstitüüpi ning seostab tekstitüüpe ja tõlkestrateegiaid keele funktsioonidega (Reiss 1981: 124). Informatiivse teksti eesmärk on edasi anda teksti referentsiaalset sisu, sellise tekstitüübi puhul on tõlkemeetoditeks neutraalne stiil ja lähteteksti järgimine vastavalt vajadusele. Ekspressiivne tekst annab edasi kunstipäraselt organiseeritud sisu, seega on põhiorhk esteetilise vormi edastamisel, tõlkemeetodina toob ta välja püüde samastuda lähteteksti autoriga. Operatiivsete tekstide sisu püüab adressaati mõjutada, see nõuab adaptiivse meetodi kasutamist nii, et tõlge avaldaks sihtteksti adressaadile samasugust mõju kui lähtetekst selle vastuvõtjale. Tekstid ei järgi alati läbivalt aga ühte tüüpi, vaid tegemist võib olla ka segatüüpi tekstiga, eriti kui tekstil on mitu eesmärki, näiteks biograafia puhul on tegemist nii informatiivse kui ka ekspressiivse tekstitüübiga. (Reiss 1981: 124) Tõlkimiseks valitud teksti võiks selle järgi liigitada samuti segatüüpi tekstiks. Peamiselt on tegemist informatiivse tekstiga, mis kirjeldab Hiina immigrantide eluolu ja töötingimusi Itaalias. Samas on tegemist ka ekspressiivse tekstitüübiga, kuna autori keelekasutus on

kohati ilukirjandusele omane: ta kasutab värvikaid väljendeid ja metafoore, mida tuleks ka tõlkimisel arvesse võtta ja tõlkes edasi anda.

Skopos-teooria puhul on tegemist ühe esimese funktsionaalse tõlketeooriaga, mille loojad on Hans J. Vermeer ja Katharina Reiss, ja mis vaatleb tõlkimist kui eesmärgipärast tegevust. *Skopos*-teooria järgi on igal tõlkel eesmärk ehk *skopos*, mis sõltub tõlke lugejate vajadustest ja ootustest, ning seesama *skopos* määrab, kuidas ja millisel viisil teksti tõlgitakse (Reiss, Vermeer 2014: 85). Tõlke eesmärk peaks olema kajastatud tõlketöoga kaasas olevas tõlkeülesandes; eesmärgi selgitamine tõlkijale on vajalik, et tõlkija teaks, mida temalt täpsemalt oodatakse, see aitab ära hoida arusaamatust tõlkeülesandest tulenevaid vigu (Van Doorslaer 2015: 238). Teooria kohaselt on lähtetekst orienteeritud lähtekultuurile, sest on sündinud lähtekultuuris teatud ajal ja olukorras, ning tõlge on orienteeritud sihtkultuurile ja peab arvestama sihtkultuuri oludega (Vermeer 2000: 222).

Teksti tõlkimisel lähtusin samuti *skopos*-teooriast. Kuna valisin raamatu isiklikust huvist, siis puudus tõlkel tellija ja seetõttu ka tõlkeülesanne, seega keskendusin eelkõige tõlke adressaadile. Raamatu tutvustuses on mainitud, et raamat võib huvi pakkuda nii sotsiaalteadlastele, immigratsioonispetsialistidele kui ka lihtsalt teemast huvitatud inimestele. Teos on kirjutatud pigem jutustuse stiilis, kus autor on mina-tegelane ja räägib lugejatele loo kasutades akadeemilise sõnavara kõrval ka ilukirjandusele omast keelt. Kuna raamat on kirjutatud spetsiifilisel teemal, kus on kasutatud üsna palju erialast sõnavara, siis kujutasin ette, et lugejal on teemast juba mõningased varasemad teadmised olemas ja lähtusin sellest ka terminite tõlkimisel. Seega oli eesmärk tõlkida lähtetekst eesti keelde võimalikult täpselt ja ladusalt, säilitades samas ka autorile omase kujundliku keelekasutuse.

2.2. Tõlkemeetodid ja -tehnikad

Sihtteksti eesmärk on kõige olulisem tegur, mis määrab tõlkija kasutatavad tõlkestrateegiad ja -tehnikad uue sihtteksti kavandatud eesmärgi saavutamiseks (Schäffner 1998: 235). See tähendab, et ühte lähteteksti on vastavalt eesmärgile võimalik tõlkida eri viisidel, kasutades erinevaid tõlkemeetodeid, -strateegiaid ja -tehnikaid. Molina ja Albiri sõnul on oluline kõiki kolme eristada (2002: 507). Tõlkemeetod mõjutab kogu teksti tervikuna ja viitab sellele, kuidas tõlkija teatavat tõlkeprotsessi eesmärgist lähtudes sooritab. Tõlkestrateegiad on asjakohased siis, kui tõlkijal tekib tõlkimisel probleeme, nt mõne eriti keerulise terminiga

või kui tõlkija teadmised või oskused on puudulikud. Strateegiad on tegevused (teadlikud või ebateadlikud, verbaalsed või mitteverbaalsed), mida tõlkija kasutab tekkinud probleemide lahendamiseks, nt teabe otsimine, parafraseerimine, lause või sõnade valjult välja ütlemine. Strateegiad loovad võimaluse tõlkeprobleemile sobiva lahenduse leidmiseks ja see väljendub teatava tõlketehnika kasutamises. Seega on strateegiad osa tõlkeprotsessist, kuid tõlketehnikad mõjutavad tulemust. (Samas, 507–509)

Peter Newmark (1988: 45) eristab kaheksat tõlkemeetodit ja jaotab need sõltuvalt rõhuasetusest kahte rühma: lähtetekstil põhinevad ja sihttekstil põhinevad. Lähtetekstil põhinevad tõlkemeetodid on sõnasõnaline tõlge, otsetõlge, originaaltruu tõlge ja semantiline tõlge. Sihttekstil põhinevad tõlkemeetodid on kommunikatiivne tõlge, idiomaatiline tõlge, vaba tõlge ja adaptatsioon. Ta leiab, et tõlkimise kahte olulisimat eesmärki, täpsust ja ökonoomsust, täidavad vaid semantiline ja kommunikatiivne tõlge (samas, 47). Semantilise tõlke puhul võetakse arvesse lähteteksti esteetilist väärtust, kuid võidakse teha järeleandmisi tähenduse arvelt, et tõlkesse ei jääks kohmakaid sõnamänge, kordusi ega assonantsi. Semantiline tõlge on isiklik ja individuaalne, järgib autori mõtteprotsesse ja püüab väljendada tähendusnüansse, kuid selle eesmärgiks on siiski saavutada sisutihedus, et reprodutseerida pragmaatilist mõju. Kommunikatiivne tõlge on sotsiaalne, lihtne, selge ja lühike, sõnumile ja teksti peamisele jõule keskendunud ning alati loomulikus ja leidlikus stiilis kirjutatud. Newmarki hinnangul sobib informatiivse ja vokatiivse (e operatiivse) teksti puhul kasutada kommunikatiivset tõlget, kuna see püüab originaali kontekstuaalset tähendust edasi anda selliselt, et nii sisu kui ka keelekasutus on lugejale kergesti vastuvõetav ja arusaadav. (Samas, 47–48) Kuna magistriprojekti tekst on peamiselt informatiivne, otsustasin tõlkimisel lähtuda just kommunikatiivsest meetodist ja vähemal määral ka semantilise meetodist, et anda edasi autori stiili ja kasutatud kujundeid.

Molina ja Albir (2002: 499–511) on andnud ülevaate erinevatest tõlkemeetoditest ja -tehnikatest, pöörates erilist tähelepanu nende vahel valitsevale segadusele, sellest tingituna on nad välja pakkunud enda tõlketehnikate klassifikatsiooni, mida järgin ka selles magistriprojekti. Molina ja Albiri (2002: 509) määratluse kohaselt on tõlketehnikatel viis põhiomadust: need mõjutavad tõlke tulemust, neid liigitatakse lähtetekstist lähtuvalt, need mõjutavad teksti väiksemaid üksusi, need on olemuselt diskursiivsed ja kontekstuaalsed, need on funktsionaalsed. Allpool on esitatud Molina ja Albiri tõlketehnikad ja nende

lühikirjeldused. Magistriprojekti tõlkimisel kasutatud tehnikate juurde on lisatud näited tõlkelahenduste kohta.

- **Mugandamine** (*adaptation*): lähteteksti kultuurielemendi asendamine sihtkultuuri elemendiga.
- **Võimendus** (*amplification*): tõlkesse lisatakse detaile, mis lähtetekstis puuduvad.
  - Lähtetekstis tsiteeritakse Clean Clothes Campaign'i, mis ei pruugi sihtteksti lugejatele tuttav olla, seetõttu lisasin tõlkesse täpsustava kirjelduse „Õmblejate õiguste eest võitlev ühendus Clean Clothes Campaign“.
- **Laenamine** (*borrowing*): sõna või väljendi ülevõtmine teisest keelest. Laenamine võib olla puhas (ilma muutusteta) või naturaliseeriv (muudetakse sihtkeele õigekirjareeglitele vastavaks).
  - Puhta laenamise näitena võib välja tuua ladinakeelse sõnapaari *status quo* kasutamise sihttekstis: „pööras Ameerika antropoloogia *status quo* täielikult pea peale“. See on üsna levinud termin, mis peaks suuremale osale lugejatest arusaadav olema.
- **Kalka** (*calque*): ehk tõlkelaen on võõrkeelse sõna või väljendi sõnasõnaline tõlge, see võib olla leksikaalne või struktuuriline.
  - Üks näide magistriprojektist on näiteks *fast fashion* tõlge „kiirmood“.
- **Kompensatsioon** (*compensation*): lähtetekstis esineva teabe- või stiilielemendi kasutamine sihttekstis teises kohas, kuna seda pole võimalik väljendada lähtetekstiga samas kohas.
  - Näiteks ei õnnestunud mul ühe lähtetekstis esineva kujundliku väljendi („[...] *my assistant and I harmonized twin violins*“) kohal sihttekstis kasutada samaväärset kujundlikku väljendit, vaid pidin kasutama selgitust. Seega kui mul tekkis võimalus kasutada sihttekstis kujundlikku väljendit kohas, kus seda lähtetekstis ei olnud, otsustasin ma seda teha: „[...] *small family firms proliferated*“ tõlkisin kui „tärkas väikeseid pereettevõtteid nagu seeni pärast vihma“ ehk sõna *proliferated* asemel kasutasin sihttekstis fraseologismi.
- **Kirjeldus** (*description*): termini või väljendi asendamine selle vormi ja/või funktsiooni kirjeldusega.

- **Diskursiivne looming** (*discursive creation*): ajutine vaste, mis kontekstiväliselt on etteaimamatu.
  - Selle näiteks võib ehk lugeda sõna *dependents* tõlkevaste „töötajad“. Mujal tekstis oleks sellise vaste kasutamine ootamatu ja vale, kuna termin *dependent* tähendab üldjuhul ülalpeetavat ehk inimest, kellel puudub sissetulek, mis on sõna „töötaja“ täielik vastand. Kuid lähtetekstis viidati sõnaga *dependents* töötajatele, kelle majutamise ja toitmise eest vastutas tööandja, seega olid nad mõnes mõttes tõesti ülalpeetavad, kuid nad tegid siiski tööd ja neile maksti selle eest tasu. Sõna „ülalpeetavad“ kasutamine võinuks lugejates segadust tekitada ka selle tõttu, et tekstis oli juttu nende samade tööliste lastest, kes on ilmselgelt ülalpeetavad. Seega, et vältida lugejate segadusse ajamist, otsustasin kasutada vastet, mis kontekstiväliselt oleks sobimatu.
- **Väljakujunenud vaste** (*established equivalent*): sellise termini või väljendi kasutamine, millel on sihtkeeles olemas väljakujunenud või tunnustatud vaste.
  - Lähtetekstis kasutati fraseologismi *fly off store shelves*, mis tähendab, et kaup müüb hästi. Eesti keeles on sellele olemas väljakujunenud vaste „kaduma nagu soe sai“, mida ma tõlkes ka kasutasin.
- **Üldistus** (*generalization*): üldisema või neutraalsema termini kasutamine.
  - Näitena võib tuua lause „*Boy and girl babies are equal*“, mille tõlkevasteks jäi „Poisid ja tüdrukud on võrdsed“. Kuigi lähtetekstis on kasutatud sõna *babies* (beebid, vastsündinud, imikud), siis tõlkes ei pidanud ma vajalikuks seda lisada esiteks selle pärast, et eelnevast kontekstist tuleb välja, et räägitakse laste saamisest ja seega väikelastest. Teiseks oli tegemist otsekõne lausega ja eesti keeles oli see variant kõige lühem ja suupärasem (vrd nt „poiss- ja tüdruklapsed“, „väikesed poisid ja tüdrukud“).
- **Lingvistiline võimendus** (*linguistic amplification*): lingvistiliste elementide lisamine (kasutatakse tihti järeltõlke ja dubleerimise puhul).
  - Tõlkenäide on siin lause „*Apparel industry analysts trace the intensification of the low end of readymade wear to the 1960s*“. Sihttekstis tõlkisin selle järgmiselt: „*Rõivatööstuse analüütikud on tagantjärele*

kindlaks teinud, et madala hinnaga valmisriiete tootmine hakkas intensiivistuma 1960. aastatel“, st lisasin sõna „tootmine“, kuna valmisriiete intensiivistumine ei ole väga loogiline, kuid nende tootmise intensiivistumine on.

- **Lingvistiline tihendamine** (*linguistic compression*): lingvistiliste elementide vähendamine sihttekstis (kasutatakse tihti sünkroontõlke ja subtiitrimise puhul).
  - Lähtetekstis oli järgmine otsekõne küsimus: *What about in France or Germany*, mille tõlkisin lihtsalt „Aga Prantsusmaal või Saksamaal?“, st selle asemel, et kasutada sihttekstis küsimuse alguses fraasi, milles oleks sama arv sõnu (nt „Kuidas on lood Prantsusmaal või Saksamaal?“), kasutasin ma lihtsalt ühte sõna, mis annab edasi sama mõtet ja on sihtkeeles loomulikum.
- **Otsetõlge** (*literal translation*): sõna või väljendi sõnasõnaline tõlge, kusjuures vorm peab ühilduma funktsiooni ja tähendusega.
  - Näitena võib tuua ühe lühikese lause: *They establish global households*, mille tõlge on „Nad loovad globaalseid leibkondi.“ Siin on säilinud nii vorm, tähendus kui ka funktsioon.
- **Modulatsioon** (*modulation*): vaatepunkti, fookuse või kognitiivse kategooria muutmine sihttekstis; muutus võib olla leksikaalne või struktuuriline.
  - Tõlkenäide on siin fraas „Tight Knit *investigates the [...]*“, kus on kasutatud isikulist tegumoodi, kuid tõlkes kasutasin umbisikulist tegumoodi: „Raamatus „Tihedalt põimunud“ uuritakse [...]“. Lisaks kasutasin võimendust, kui lisasin sõna *raamatus*, mida lähtetekstis ei olnud.
- **Täpsustus** (*particularization*): täpsema või konkreetsema termini kasutamine.
  - Lähtetekstis on lause: *The model requires that workers work when there is work*, kus sõna *model* ehk „mudel“ on üsna üldine ja mitmetähenduslik. Selguse mõttes kasutasin tõlkes täpsemat vastet „ärimudel“, millest oli tekstis ka varem juttu: „Ärimudeli järgi peavad töötajad töötama siis, kui tööd on.“
- **Vähendus** (*reduction*): lähtetekstis väljendatud teabeüksuse väljajätmine sihttekstist.

- Näiteks oli lähtetekstis lause: *We were hoping to return for a scrumptious lunch*. Minu tõlge oli järgmine: „Tahtsime sinna ka lõunat süüa minna.“ Jätsin sihttekstist välja sõna *scrumptious* (ülimaltsev, suurepärane), kuna see ei tundunud sihttekstis loomulikuna ja eelmises lauses kiideti kõnealuse toidukoha toitu niigi, siis kandus see mõte edasi ka sellesse lausesse (miks muidu sinna uuesti süüa minna, kui toit oli halb?). Selle ühe sõna välja jätmine ei muutnud seega lause tähendust, kuid muutis selle lugejale vastuvõetavamaks ja loomulikumaks, mis oligi minu tõlke eesmärk.
- **Asendus** (*substitution*): lingvistiliste elementide asendamine paralingvistiliste elementidega (intonatsioon, žestid) või vastupidi; kasutatakse peamiselt suulises tõlkes.
- **Transpositsioon** (*transposition*): grammatilise kategooria muutmine.
  - Üks näide on mitmuse muutmine ainsuseks: lähtetekstis kasutati sõna *economies* mitmuses, kuid tõlkes kasutasin ainsuses „majandus“, kuna tegemist on abstraktse nähtusega, mida ei saa loendada.
- **Variatsioon** (*variation*): Lingvistilist variatsiooni (teksti tooni, stiili, sotsiaalset või geograafilist dialekti) mõjutavate lingvistiliste või paralingvistiliste elementide muutmine.

Molina ja Albiri tõlketehnikate klassifikatsioon on väga põhjalik ja hõlmab tehnikaid, mis on sobilikud nii kirjaliku kui ka suulise tõlke puhul. Kuna nende klassifikatsioon on nii kõikehõlmav, ei olnud selle magistriprojekti tõlkimisel kõiki tehnikaid vaja kasutada. Järgmises peatükis jätkub tõlkelahenduste analüüs.

3. TÕLKEPROBLEEMIDE ANALÜÜS

Selles peatükis kirjeldan tõlkimisel tekkinud probleeme ja leitud lahendusi koos põhjendustega. Tõlkevalikute tegemisel lähtusin eelmises peatükis valitud eesmärgist, meetodist ja tehnikatest. Esmalt olen välja toonud üldised probleemsed terminid ja fraasid, seejärel vaatlen lähemalt etnograafiaga seotud probleemseid termineid ja viimasena kujundlike väljendite tõlkimisel tekkinud probleeme.

3.1. Probleemsed terminid ja fraasid

Tight knit

Esimene sõnapaar, mille tõlkimisega probleeme tekkis, oli *tight knit*. See esineb nii teose pealkirjas kui ka teksti sees ja tähendab „tihedalt seotud, armastus- ja sõprussuhetega ühendatud“ (Merriam-Webster *sub* tight-knit). Teose autor kasutab seda väljendit mitmes tähenduses: esiteks viitab see Prato linnas tegutsevatele väikeettevõtetele, mis on teiste ettevõtetega tihedalt seotud nii kohalikul kui ka riikidevahelisel tasandil, ja seal elavatele sisserändajatele, kes on omavahel lähedastes suhetes, kuid lisaks sellele on nad tihedalt seotud ka kodumaale jäänud perekondadega; teiseks viitab see teatava stiiliga linlastele ehk nendele, kes on kiirmoest huvitatud ja tarbivad seda.

Algselt tõlkisin selle kui „tihedalt lõimunud“, kuna seostasin sõna *lõimuma* mitmekultuurilisuse ja seotusega, mis tundus immigratsiooni kontekstis väga hästi sobivat. Kuid nagu teose autor kirjeldab, ei ole Itaalias elavad hiinlased Itaalia ühiskonda väga hästi lõimunud, vaid elavad eraldi kogukondades ja suhtlevad ainult teiste hiinlastega. Seetõttu leidsin, et paremini sobiks hoopis „põimunud“, mis annab paremini edasi tugeva seotuse mõtet. Lisaks on see hea lahendus ka selle pärast, et ingliskeelne *knit* tähendab kudumist ja kuna raamat räägib rõivatööstusest, siis lisab see väljendile veel ühe tähenduskihi, mida ka eestikeelne *põimunud* edasi annab. Seega jäi lõplikuks variandiks tõlkesse „tihedalt põimunud“, mida võib teooria järgi pidada otsetõlkeks.

Common sense ja commonsense

Kaks väga lihtsat sõna, millest esimest kasutatakse nimisõnana ja teist omadussõnana ja mis laias laastus tähendavad mõistlikku ja põhjendatud hinnangut, mis põhineb üldisel arusaamal faktidest ja olukorrast (Merriam-Webster *sub* common sense), või igapäeva elus kujunenud arukust (Eesti keele seletav sõnaraamat 2009 *sub* terve). Eesti keeles kasutatakse enamikul juhtudel selle vastena tervet või kainet mõistust. Kuid leian, et igal juhul ei ole see variant kõige parem lahendus, sest ingliskeelne variant on mitmetähenduslikum kui eestikeelne terve mõistus. Vaatame näiteks järgmist lauset:

Investors may feel energized by the common sense that fast-fashion firms make for a good investment. (Krause 2018: 14)	Investorid võivad saada julgustust üldtunnustatud seisukohast , et kiirmoega tegelevad ettevõtted on head investeeringud.
---	--

Kui öelda, et investorid saavad julgustust terve mõistusest, siis on see väga umbmäärane ja võib lugedes tekitada arusaamatust – mida terve mõistuse all täpselt mõeldakse? Nagu varem öeldud on ingliskeelne *common sense* veidike mitmekülgsem kui eestikeelne „terve mõistus“. Eestikeelset varianti kasutatakse üldjuhul tähenduses *mõistlik, ratsionaalne* (nt 'tuleb juhinduda terve mõistusest' – tuleb olla mõistlik, 'iga terve mõistusega inimene saab aru' – iga mõistlik inimene saab aru). Inglisekeelset varianti kasutatakse sageli aga selles tähenduses, et paljud inimesed tajuvad midagi ühtemoodi, neil on millestki ühine arusaam (seda just igapäevaeluga seotud küsimustes) ja arvan, et just seda tähendust ei anna eestikeelne terve mõistus väga hästi edasi (Kessel 1987: 117). Kuna tõlke eesmärk oli ladus ja arusaadav tekst, siis kasutasingi selles näitelausest terve mõistuse asemel fraasi „üldtunnustatud seisukoht“, mis annab paremini edasi mõtet, et teatav arusaam on laialdaselt tunnustatud. Teooria järgi võib selle liigitada kirjelduse alla.

Sama probleem on ka omadussõna *commonsense* puhul, kus eestikeelne vaste „terve mõistusega“ või „tervemõistuslik“ võib sõltuvalt kontekstist kas sobida või mitte. Lähtetekstis esines see sõna kaks korda ja esimesel juhul otsustasin ma kasutada väljakujunenud vastet:

I listen for stories that fester beneath commonsense assumptions , expert tropes, and aggregate portraits. (Krause 2018: 25)	Ma otsin lugusid, mis peituvad tervemõistuslike oletuste , eksperdiarvamustel põhinevate klišeede ja koondportreede taga.
---	--

Arvan, et siin annab sõna *tervemõistuslik* väga hästi edasi lähteteksti mõtet, et oletused põhinevad mõistlikkusel ja on laialt levinud. Teisel juhul leidsin aga, et parem oleks kasutada muud sõna:

[...] that the commonsense narratives about globalization elide.. (Krause 2018: 25)	[...] mida globaliseerumisega seotud ühised narratiivid välja jätavad.
--	---

Selle lause puhul pidin mõtlema, kas on loogiline iseloomustada sõna *narratiiv* sõnaga *mõistlik* või *tervemõistuslik* ja kas see annab piisavalt hästi edasi lähteteksti mõtet. Leidsin, et siinkohal on sobilikum kasutada sõna, mis annab edasi sõna *commonsense* seda tähendust, mis viitab inimeste ühisele arusaamale, mitte nii väga mõistlikkusele. Seega jäi lõplikuks variandiks „ühised narratiivid“.

Kokkuvõttes leian, et kuigi termini *common sense* vastena on üldjuhul sobilik kasutada väljakujunenud vastet *terve mõistus*, siis on mõnikord vajalik aga vaadata konteksti laiemalt ja analüüsida, kas selle asemel oleks võimalik kasutada hoopis selgemat varianti. Vastavalt kontekstile võivad sobida veel ka näiteks sõnad *ühistaju*, *ühismeel*, *argimõistus*, *tavaarusaam*, *tavamõtlemine*, *talupojatarkus*.

Neighborhood Plots

We hatched and organized an urban action project, Neighborhood Plots . (Krause 2018: 32)	Me koostasime ja korraldasime linnameetmete projekti „ Naabruskonna salanõu “.
---	---

Tegemist on niisiis projekti pealkirjaga, mis sisaldab huvitavat sõna *plots*. Esialgu, ilma muu teabeta, tundus, et see sõna võiks siin tähendada maatükke või krunte, kuid nii see tegelikult ei

olnud. Nagu teoses hiljem selgitatakse on projekti itaaliakeelne pealkiri „Trame di Quartiere“, kus sõna *trame* ingliskeelseks vasteks võiks olla kas *dramas*, *plots*, *weaves* või *wefts* (Krause 2018: 228). Teose autor selgitab, et nad valisid ingliskeelseks vasteks just sõna „plots“, sest see võtab kõige paremini kokku algatuse olemuse: „eesmärgipärane, täis planeerimist, visioone ja õõnestavaid plaane, et muuta eelmise linnavalitsuse vaenulik mitmekesisuse käsitlusviis selliseks, mis tegeleks sotsiaalse ebavõrdsuse probleemiga kaasava ja demokraatliku poliitika abil“ (samas, autori tõlge). Seega tähendab pealkirjas olev sõna *plots* hoopis salaplaani tavaliselt kurja või ebaseadusliku eesmärgi saavutamiseks (Merriam-Webster *sub* plot). Eesti keeles on selleks puhuks olemas päris mitu head vastet: salaplaan, salasepitsus, sepitsus, vandenõu, salanõu. Alguses tundus hea variandina „Naabruskonna sepitsused“, kuid hiljem tundus see natuke lapsik ja mitte just kõige parema nimena projekti jaoks. Lõplikuks tõkelahenduseks jäi „Naabruskonna salanõu“, mis on lühem ja suupärasem ning sobib minu arvates projekti nimeks paremini. Tõlkemeetoditest kasutasin siin transpositsiooni, kuna lähtetekstis kasutati mitmust (*plots*) ja mina kasutasin tõlkes ainsust (salanõu).

Ahelliitsõnad *matriarch–turned–politician–cum–park curator* ja *do-no-harm ethics*

<p>Each piece passed through the hands of the household head, a retired railroad worker who drove a machine with a foot pedal to mark chalk dots for buttons and buttonholes, and then the matriarch–turned–politician–cum–park curator who forged buttonholes with a growling motorized machine. (Krause 2018: 11)</p>	<p>Iga osa käis enne läbi kahest kätepaarist: kõigepealt perekonnapea, endise raudteetöölise käest, kelle käsutuses oli pedaaliga masin, mis märkis kriidiga nõõpide ja nõõpaukude kohad, seejärel perenaise – endise poliitiku ja pargihooldaja – käest, kes lõikas müriseva motoriseeritud masinaga kangasse nõõpaugud.</p>
--	--

Selle pika tiitli puhul pidin kõigepealt selgeks tegema selle, kus ta lõppeb. Tundus loogiline, et sidekriipsudega ühendatud osa moodustab terviku ja ülejäänud on juba midagi muud, kuid kui vaadata ainult sidekriipsudega ühendatud osa, siis jääb lõpp täiesti arusaamatuks. Seega arvan, et sõna *curator* käib samuti selle tiitli juurde. Järgmine huvitav

koht on sõna *cum*, mis on ladina keeles ja tähendab ladina-eesti sõnastiku järgi „ühes“, „-ga“, kuid inglise keeles kasutatakse seda ahelliitsõnades ka lihtsalt tähenduses „ja“ (Merriam-Webster *sub cum*).

Kui kõik sõnad olid arusaadavad, tuli mõelda sellele, kas kasutada sihttekstis samuti ahelliitsõna või eelistada lahku kirjutamist. Inglise keelele on ahelliitsõnad omasemad kui eesti keelele: ingliskeelsetest sõnaraamatutest võib leida mitmeid kinnistunud ahelaid (nt *hit-and-run driver* 'õnnetuskohalt põgenenud autojuht'), mis on käibel nii argikeeles, üldkirjakeeles kui ka oskuskeeles (Leemets 2014: 32). Tiina Leemets (2014: 35–36) tõdeb, et eesti keele puhul ei ole terminiõpetuses ahelliitsõna sobivusele või sobimatusele varem eraldi tähelepanu pööratud, kuid üldine keeletaju on suunanud neid vältima, isegi kui nad on kujundlikud, on nad eesti tarbetekstis pidevaks tarvitamiseks kohmakavõitu. Seetõttu otsustasin tõlkimisel sihttekstis sidekriipse vältida ja kirjutada kõik sõnad eraldi. Selguse mõttes kasutasin komade asemel mõttekriipse, et oleks aru saada, et viimased kaks ametit (poliitik ja pargihooldaja) täiendavad sõna „perenaine“, mitte ei viita kolmandale isikule.

<p>Some anthropologists continued to assist governments in their “civilizing” or “modernizing” missions, while others adhered to a do-no-harm ethics. (Krause 2018: 35)</p>	<p>Mõned antropoloogid jätkasid valitsuste abistamist tsiviliseerimis- ja moderniseerimissmissioonidel, teised järgisid aga „ära tee kahju“ põhimõtet.</p>
--	--

Teise lähtetekstis esineva ahelliitsõna *do-no-harm ethics* puhul otsustasin samuti, et sidekriipse ma kindlasti tõlkes ei kasuta. Sellest lähtuvalt jõudsin kahe võimaliku lahenduseni: 1) „ära tee kahju“ põhimõte, 2) mittekahjustamise põhimõte. Esimese puhul kasutasin tsitaadilist selgitust, mis ei ole küll vale, aga kuna see on liiga otsetõlke moodi, ei ole see eesti keelele omane (Ametniku soovitussonastik *sub* põhimõte). „Ametniku soovitussonastik“ soovitab sellistel juhtudel kasutada kõrvallauset või sobivat mõttetõlget – seda eriti ametlikus keelekasutuses. Teist varianti võiks lugeda mõttetõlkeks, mis on selliste ahelliitsõnade tõlkimise puhul parim lahendus (Mäekivi 2013: 27). Kuid siin tekib probleem sõnaga *mitte*, mille kasutamist keelenõuandjad soovivad vältida, näiteks kasutada sõna *mittemaksmine* asemel varianti *maksmata jätmine* (Raadik 2015: 57–62). Selle tõlkeprobleemi puhul ei kõla „kahjustamata jätmise põhimõte“ just kõige paremini ja võib

lugejates hoopis segadust tekitada (mis jäetakse kahjustamata?). Lõpuks leidsin, et tõlkes sobiks kõige paremini kasutada ikkagi esimest varianti, mis teoreetiliselt liigitub Molina ja Albiri järgi kalka alla. Kuigi ametlikes tekstides on soovitatav sellist vormistust vältida, leian, et sihttekstis annab just esimene variant kõige paremini edasi termini sisu.

3.2. Etnograafiaga seotud terminid

Circulating infants

<p>Circulating infants meant that human substances lubricated the economy and kept it “flexible” (Krause 2009). (Krause 2018: 13)</p>	<p>Vastsündinute ümberpaigutamine tähendas seda, et inimpäritolu ained edendasid majandust ja hoidsid selle paindlikuna (Krause 2009).</p>
--	---

Inglise keeles tähendab *child circulation* etnograafias seda, et vanemad saadavad oma lapsed teiste inimeste (tavaliselt sugulaste või vanavanemate) juurde, kes lapsed siis üles kasvatavad (Leinaweaver 2007: 164). Raamatu autor selgitab, et pooled Pratos sündinud lastest sündisid Hiina immigrantide peredesse, kuid paljud nendest lastest saadeti Hiinasse vanavanemate juurde, et vanematel oleks rohkem aega tööd teha ja raha teenida. Sellise käitumisviisi positiivne pool seisneb selles, et see aitab hoida perekondlikke sidemeid eri põlvkondade vahel. Kahjuks ei õnnestunud mul leida ühtegi eestikeelset allikat, kus oleks sellisest nähtusest juttu. *Circulation* otsetõlkes oleks „ringlus“, kuid see seostub pigem näiteks vere- või raharinglusega ja jääks selles kontekstis liiga ebamääraseks (kuidas, kus ja miks lapsed ringlevad?).

Kuna väljakujunenud vastet ei olnud ja otsetõlge ei oleks sobinud, tuli ise midagi välja mõelda. Üritasin leida midagi, mis sarnaselt ringlusele oleks lühike ja väljendaks pidevalt toimuvat tegevust, mitte ühekordset tegevust. Lõpuks otsustasin kasutada sõna „ümberpaigutamine“, mis „Eesti keele seletava sõnaraamatu“ järgi (2009 *sub* ümber paigutama) tähendab „kedagi teise kohta elama v. teisele ametikohale panema“. Arvan, et see annab piisavalt hästi edasi termini sisu, et lapsed saadetakse kuskile mujale elama, ja ühtlasi võib ümberpaigutamine toimuda siis, kui selleks vajadus tekib. Kasutasin siin kirjelduse tõlketehnikat ehk asendasin termini selle kirjeldusega.

Global circuits of care

Part II , “ Global Circuits of Care, ” shifts to encounters of an embodied kind. (Krause 2018: 19)	Teine osa „ Hargmaine hoolitsemine “ keskendub kehastunud kohtumistele.
---	--

Teos on jagatud kolmeks suuremaks osaks ja sel juhul on tegemist teise osa pealkirjaga. Teine osa jaguneb kaheks alapeatükiks, millest esimeses kirjeldatakse kohtumisi Itaalia lastearstide ja nende Hiina immigrantide vahel, kes viivad oma vastsündinud lapsed tervisekontrolli. Suurim probleem nende kohtumiste puhul on arstide ja immigrantide vaheline keelebarjäär ja kultuurilised erinevused. Arstid teevad oma soovitusel selle põhjal, mis on normiks Itaalias (laste kaal, rinnaga toitmine, ravi), kuid immigrantidel ei ole tihti võimalik nendest soovitusel kinni pidada majanduslikel või kultuurilistel põhjustel. Laste ravi jääb tihti poolikuks, kuna vanemad saavad lapsed Itaaliast ära Hiinasse. Teine alapeatükk keskendubki laste ümberpaigutamise põhjustele ja sellega seotud probleemidele. Selgus, et Itaalias elavad Hiina immigrantid saavad lapsed tagasi kodumaale, kuna nende arvates muud võimalust lihtsalt ei ole: nad elavad ühiselamutes, kus on ruumi vähe, nad töötavad öösiti ja tavaliselt on tööpäevad pikemad kui 12 tundi, mistõttu ei ole neil piisavalt aega lastega tegeleda. Seega eelistavad nad, et laste eest hoolitseb pigem mõni lähedane sugulane kui võõras inimene, isegi kui see tähendab lastest lahusolekut.

Ingliskeelne termin *circuits of care* viitab viisidele, mil toimub eri riikides elavate lähedaste eest hoolitsemine hargmaistes perekondades. Selle nähtuse uurijad püüavad mõista, kuidas toimub hoolitsemine ja hoole vastuvõtmine piiriülestes perevõrgustikes, millised toimingud ja protsessid on kaasatud, võttes arvesse seda, et hoolitsus ei pea toimuma ainult vahetus läheduses, vaid võib toimuda ka virtuaalselt. (Baldassar, Merla 2014: 8) Pihla Maria Siim tõdeb (2020: 139), et eemal viibides on võimalik hoida lähedastega ühendust ja tegeleda emotsionaalse hoolitsemisega ja hooldamise korraldamisega kaugel, samuti võib hoolitsemiseks lugeda ka raha saatmist teistele pereliikmetele. Paraku eeldavad aga mitmed argielu seisukohast olulised hoolitsemise vormid siiski igapäevast lähedal olemist ja koos tegemist (samas, 140).

Kui termini sisu ja selle kasutamise kontekst sihttekstis oli selge, võisin asuda tõlkima. Kuna alguses ei õnnestunud mul sellele mingisugust väljakujunenud vastet leida ja otsetõlge ei tundunud siin võimalikuna, siis lähenesin probleemile veidike loomingulisemalt. Esialgne variant, milleni ma jõudsin, oli „hoolitsemise üleilmne rinne“, mis termini täpsuse seisukohalt ei ole kõige parem variant, tegemist on pigem kirjeldusega. Kaalusin selle variandi kasutamist, kuna teoses rohkem seda terminit kuskil ei esinenud, seega arvan, et üldise pealkirjana oleks see sobinud. „Eesti keele seletava sõnaraamatu“ järgi on sõna *rinne* piltlik tähendus „mingi tegevuse v. töö ala; ühist eesmärki taotlevate inimeste kogu, liikumine“, niisiis oleks „hoolitsemise üleilmne rinne“ üsna hästi edasi andud mõtet, et hoolitsemine on tegevus, mis toimub üleilmselt ja sellega on seotud inimesed, kellel on ühine eesmärk üksteise eest hoolitseda.

Ühel hetkel leidsin aga eestikeelse artiklikogumiku „Mobiilsus, ränne ja hargmaised kontaktid Eesti ja Soome vahel“, kus Pihla Maria Siim (2020: 137–149) kirjutab hargmaise ühtekuuluvuse ja hoolitsemise teemadel ja kasutab seal terminit „hargmaine hoolitsemine“. Hargmaisus viitab üldiselt riikide piire ületavatele praktikatele, mis on mitteformaalsed ja põhinevad indiviidide, pere ja mitteametilike rühmade tegevusel. Hargmaisust saab vaadelda kolmel tasandil: makro-, meso- ja mikrotasandil. Makrotasand viitab rahvusvahelistele kokkulepetele, millega reguleeritakse üksikisikute ja rühmade tegevust; mesotasand viitab ühiskondlikule organiseeritud kollektiivide tasandile; mikrotasand ehk indiviidi- ja peretasand viitab mitteinstitutionaalsetele riigipiire ületavatele suhetele. (Siim 2014: 128) Niisiis on „hargmaine hoolitsemine“ parem vaste terminile *global circuits of care*, kuna annab väga hästi edasi termini mõtet üleilmselt toimuvate hooldusprotsesside kohta ja erinevalt esimesest variandist saaks seda vajaduse korral edukalt kasutada ka teksti sees esineva terminina. Samuti on see parem valik tõlkimise eesmärgist lähtudes, milleks oli terminite võimalikult täpne ja arusaadav tõlkimine, nii et see lugejaskonnale vastuvõetav oleks.

3.3. Kujundlikud väljendid

Took off like a winged crane

[...] just as one of the world's most famous industrial districts was free falling into severe crisis under the forces of global capitalism, an immigrant niche economy took off like a winged crane . (Krause 2018: 15)	[...] ajal, mil maailma üks kuulsamaid tööstuspiirkondi oli kiiresti langemas sügavasse kriisi globaalse kapitalismi jõudude tõttu, sai immigrantide nišimajandus tuule tiibadesse nagu lõunamaale lendav kurg .
---	--

See väljend ei tekitanud esmasel tõlkimisel mingeid probleeme, kuna ingliskeelse väljendi *take off* väljakujunenud vaste eesti keeles on *tuult tiibadesse saama*, sest mõlemad tähendavad, et miski hakkab hoogsalt edenema või arenema, saab hoo sisse. Sellest lähtudes oli esimene tõlkelahendus: „[...] sai immigrantide nišimajandus tuule tiibadesse“. Kuna tegemist oli tuntud väljendiga ja see oli seotud lindudega, siis ei pidanud ma vajalikku sinna midagi juurde lisada, ehkki sihttekstis oli viide kurgedele.

Minu viga oli see, et ei pööranud tähelepanu lause lõpus olevale ülaindeksile, mis tähendas, et autor oli selle lause kohta eraldi märkuse kirjutanud. Märkus oli järgmine: „Kurg on Hiina mütoloogias tuntud oma surematuse poolest. Näiteks on väga tuntud Bian Jingzhao maal „Bambus ja kured“. Et saada lisateavet lindude rolli kohta Hiina mütoloogias, vt Yang ja An (2005).“ Seega pidin algset varianti täiendama nii, et lauses oleks viide kurgedele, muidu jääks märkus lugejale täiesti arusaamatuks. Kaalusin otsetõlke kasutamist: *sai tuule tiibadesse nagu tiivuline kurg*, kuid siis on lähestikku kaks tiivaga seotud sõna, mis ei ole hea. Lingvistilist võimedust kasutades jõudsin lõpliku variandini: *sai tuule tiibadesse nagu lõunamaale lendav kurg*, selle puhul ei teki kordusi ja see annab edasi sama mõtet.

Putting Made in Italy in Its Place

Tegemist on sissejuhatuses oleva alapealkirjaga, millele järgnev peatükk kirjeldab kõikumisi Made in Italy tootemargi väärtuses ja toodete kvaliteedis. Ehkki kaubamärk oli kvaliteedi

sümbol, kahjustas halva kvaliteediga materjalide kasutamine, odavate toodete müümine ja varjatud võõrtööjõu kasutamine kaubamärki märkimisväärselt. Tänu tootemargi sümboolsele väärtusele on Itaalia ekspordi ühikuväärtused siiski üsna kõrged.

Tavaliselt kasutatakse inglise keeles idioomi *put someone in their place* inimeste puhul, kui soovitakse väljendada, et teatav isik ei ole parem kui teised ja nad ei tohiks käituda nii uhkelt ja enesekindlalt (Merriam-Webster *sub* put someone in his/her place). Eesti keeles võib väljakujunenud vasteks lugeda *kohta kätte näitama*, mis „Fraseoloogiasõnaraamatu“ järgi tähendab „kellelegi kibedat tõde otse ütleva“ (Õim 2000 *sub* {õiget} kohta kätte näitama). Kuna sihttekstis viidati Made in Italy tootemargile mitte inimesele, siis tundus tootemargile koha kätte näitamine ebaloogilisena. Seega sain inspiratsiooni hoopis väljendi eestikeelsest selgitusest ja lõplikuks variandiks sai *Made in Italy tootemargi kibe tõde*. Kibe tõde annab hästi edasi alapeatüki sisu, mis nagu mainitud räägib hinnatud kaubamärgi kogu tõde, mis ei ole alati just kõige ilusam. Tõlketehnikatest kasutasin siin kahte: esimesena võimendust, kui lisasin tõlkesse sõna *tootemargi*, ja teisena selgitust, kui kasutasin koha kätte näitamise asemel kibedat tõde.

Selles peatükis esines tegelikult veel üks fraseologism *hanging dirty laundry out to dry*, mille tõlkimisega suuri probleeme ei olnud, kuna sellele on eesti keeles olemas üsna sarnane väljakujunenud vaste *musta pesu pesema*.

Harmonized twin violins

<p>Uncertain of Marco’s intentions with his hints for sympathy, my assistant and I harmonized twin violins. (Krause 2018: 34)</p>	<p>Kuna me polnud kindlad, kas Marco eesmärk oli meis kaastunnet ärata või mitte, läksime tema naljaga lihtsalt kaasa.</p>
--	---

Kui eelnevate näidete puhul oli tegemist väljakujunenud fraseologismidega, siis sel juhul on ilmselt tegemist teose autori enda väljamõeldud väljendiga, mis mulle esmasel lugemisel arusaamatuks jäi. Et sellest paremini aru saada, vaatame esmalt konteksti. Teose autor ja tema assistent on välitöö raames intervjuerimas õmblusvabriku töötajaid, lisaks oli nendega kaasas lähedal asuva laohoone omanik ja teose autori tuttav Marco. Laste saatmine Hiinasse oli tööliste seas sage nähtus, mistõttu oli sellest juttu ka intervjuus. Seda teemat jätkates

kommenteeris Marco hiljem, et ka tema pidi noores eas kodust lahkuma, kuna ema viskas ta kodunt välja. Ta ütles seda teravmeelselt, ennasthaletsevat tooni matkides, mis jättis teose autori ja tema assistendi veidike segadusse (nagu analüüsitavast lausest võib aru saada). Hiljem selgitas mees aga tõsisemal toonil, et pärast kodust väljaviskamist kolis ta lõunast ära ja asus Firenzes radikaalse kommunistliku partei poliitikaga tegelema.

Järgmisena üritasin lahti mõtestada väljendit *ennast*. Sõna *harmonize* ehk eesti keeles *harmoniseerima* tähendus on „meloodiale akordilist saadet kujundama; harmooniliseks muutma“ (Eesti keele seletav sõnaraamat 2009 *sub* *harmoniseerima*). *Twin violins* viitab lihtsalt kahele viiulile. Üks viis, kuidas harmoniseerida on teha seda kuulmise järgi ilma noodilehtedeta, mis inglise keeles on *play by ear*. Seda sama väljendit kasutatakse inglise keeles ka idioomina *play it by ear*, mis tähendab millegi tegemist ilma eelneva ettevalmistuseta ehk improviseerimist (Merriam-Webster *sub* *play it by ear*). Arvan, et just see oligi mõte, mida teose autor tahtis edasi anda – nad ei teadnud, kuidas Marco naljale vastata, seega läksid nad sellega lihtsalt kaasa ja otsustasid oodata, kas Marco selgitab ise täpsemalt või tuleb neil endil midagi vastata, et vestlus jätkuks. Lõplikuks variandiks tõlkes jäigi „läksime tema naljaga lihtsalt kaasa“, mis teoorias liigitub kirjelduse alla.

KOKKUVÕTE

Magistriprojekti eesmärk oli tõlkida valitud peatükid Elizabeth L. Krause teosest „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ ja analüüsida tõlkimisel tekkinud probleeme ja leitud lahendusi. Teos põhineb etnograafilisel uurimisel, mille teose autor korraldas Itaalia linnas Pratos ja uuris seal elavate ja tekstiilitööstuses töötavate Hiina immigrantide töö- ja elutingimusi.

Magistriprojekti esimene osa koosneb sihttekstist ehk tõlkest. Teises teoreetilises osas analüüsisin lähteteksti ja määratlesin Katharina Reissi tekstitüüpide põhjal, et lähteteksti puhul on tegemist segatüüpi tekstiga, mis on peamiselt informatiivne, kuid selles võib täheldada ka ekspressiivse teksti tunnuseid. Tõlke eesmärgi määramisel lähtusin *skopos*-teooriast ja teose autori kirjeldatud sihtrühmast, kelleks olid sotsiaalteadlased, immigratsioonispetsialistid ja teised teemast huvitatud isikud.

Eesmärk oli tõlkida tekst võimalikult täpselt ja ladusalt, säilitades autorile omane kujundlik keelekasutus. Peamine tõlkemeetod oli Peter Newmarki kommunikatiivne meetod, mille eesmärk on lihtne, selge, sõnumile keskendunud sihttekst, mis on kirjutatud loomulikus ja leidlikus stiilis. Kujundliku keelekasutuse puhul pidasin silmas ka semantilist meetodit, et autori stiili ka tõlkes edasi anda. Viimasena kirjeldan teises osas Molina ja Albiri tõlketehnikaid, mille juurde lisasin ka konkreetseid näited sihttekstist ja mida kasutasin kolmandas osas tõlkelahenduste kirjeldamisel.

Kolmandas osas analüüsisin tõlkimisel tekkinud probleeme ja leitud lahendusi. Esmalt käsitlesin üldiseid probleemseid termineid ja fraase, sh näiteks inglise keelele omaste ahelliitsõnade tõlkimist, mis eesti keeles on kohmakavõitu, seega oli vaja leida neile muu lahendus ilma sidekriipsudeta. Seejärel analüüsisin etnograafia valdkonnaga seotud termineid, mis osutusid üsna keeruliseks ja ühel juhul oli tarvis ise tõlkevaste välja pakkuda, kuna väljakujunenud vaste puudus. Viimasena keskendusin kujundlike väljendite tõlkimisega seotud probleemidele.

Kokkvvõttes olid tõlkeprobleemid väga erinevat laadi ja eesmärgist lähtudes tuli nende lahendamiseks kasutada eri meetodeid ja tehnikaid. Iga sõna või fraasi tuli eraldi analüüsida, et leida parim lahendus just sellesse konteksti. Selgus, et alati ei ole väljakujunenud vaste kõige sobivam lahendus ja kaaluma peaks ka muid variante, et sihttekst oleks selgem, ladusam ja selles oleks säilinud autorile omane kujundlikkus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Esmased allikad

Krause, Elizabeth L. 2018. *Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion*. Chicago: University of Chicago Press.

Teisesed allikad

Ametniku soovitusõnastik. Kättesaadav <http://www.eki.ee/dict/ametnik/>. (10.05.2021)

Aus, Reet 2011. *Trash to Trend – Using Upcycling in Fashion Design*. Doctoral thesis. Estonian Academy of Arts.

Baldassar, Loretta; Merla, Laura 2014. Introduction: Transnational Family Caregiving Through the Lens of Circulation. — Loretta Baldassar, Laura Merla (eds.). *Transnational Families, Migration and the Circulation of Care: Understanding Mobility and Absence in Family Life*. New York: Routledge, 3–24.

Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Kättesaadav <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>. (10.05.2021)

Kessel, Peter J. van 1987. Common sense between Bacon and Vico: Scepticism in England and Italy. — Frits van Holthoorn & David R. Olson (eds.). *Common Sense: The Foundations for Social Science*. Lanham: University Press of America, 115–131.

Ladina-eesti sõnastik koolidele. Kättesaadav <http://www.ut.ee/klaskik/dict/>. (10.05.2021)

Leemets, Tiina 2014. Mida-neist-arvata-küsimus. Ahelliitsõnad. Oma Keel 2: 28–37. Kättesaadav http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2014_2/OK_2014-2_04.pdf. (10.05.2021)

Leinaweaver, Jessica B. 2007. On Moving Children: The Social Implications of Andean Child Circulation. *American Ethnologist* 34: 163–180. Kättesaadav <http://www.jstor.org/stable/4496791>. (10.05.2021)

Merriam-Webster. Kättesaadav <https://www.merriam-webster.com/>. (10.05.2020)

Molina, Lucia; Albir, Amparo Hurtado 2002. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Meta* 47: 498–512.

Mäekivi, Helika 2013. *Emakeelne eurokeel*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Kättesaadav <http://eurokeelehoole.eki.ee/documents/compendiums/358dffbbec8a7df11fa32d841b4585eb.pdf>. (10.05.2021)

Newmark, Peter 1988. *A Textbook of Translation*. Shanghai: Prentice Hall International.

Raadik, Maire 2015. *Mitte-sõna kokku- ja lahkukirjutus*. — Maire Raadik (toim.). *Keelenõuanne soovitab* 5. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 57–63. Kättesaadav https://keeleabi.eki.ee/pdf/ks5_057.pdf. (10.05.2021)

Reiss, Katharina 1981. Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation. *Poetics Today* 2: 121–131. Kättesaadav <http://www.jstor.org/stable/1772491>. (10.05.2021)

Reiss, Katharina; Vermeer, Hans J. 2014. *Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained*. New York: Routledge.

Schäffner, Christina 1998. Skopos theory. — Mona Baker, Gabriela Saldanha (eds.). *Routledge Encyclopaedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge, 235–238.

Siim, Pihla Maria 2014. Üle piiride liikuvad pered: lood mobiilsusest ja paigal püsimisest. *Mäetagused* 56: 127–154. Kättesaadav <http://www.folklore.ee/tagused/nr56/siim.pdf>. (11.05.2021)

— 2020. Hargmaine ühtekuuluvus ja hoolitsemine: põlvkondadevahelised suhted Soomes elavate eestlaste peredes. — Rolle Alho, Kaja Kumer-Haukanömm (toim.). *Mobiilsus, ränne ja hargmaised kontaktid Eesti ja Soome vahel*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 137–149. Kättesaadav <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2020/04/j-29-isbn-978-952-7167-80-9-mobiilsus-ranne-ja-hargmaised-kontaktid-eesti-ja-soome-vahe.pdf>. (10.05.2021)

Van Doorslaer, Triin 2015. Hoiakud tõlkimise kohta ehk kuidas defineeritakse tõlkimist. *Keel ja Kirjandus* 4: 238–247.

Vermeer, Hans J. 2000. Skopos and commission in translational action. — Venuti, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. London/New York: Routledge, 221–224.

Õim, Asta 2000. Fraseoloogiasõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Kättesaadav <http://www.eki.ee/dict/fraseoloogia/index.cgi?Q=&F=M&O=0&E=0>

SUMMARY

University of Tartu
College of Foreign Languages and Cultures

Keith Lapolainen

Elizabeth L. Krause teose „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ valitud peatükkide tõlge ja tõlke analüüs

Translation of selected chapters from “Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion” by Elizabeth L. Krause, and an analysis of the translation

Master’s project
2021
60 pages

The aim of the master’s project was to translate the introduction and a part of the first chapter from the book *Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion* by Elizabeth L. Krause, and to analyse the problems that occurred during the translation process. The book is based on a long-term ethnographic study conducted in Prato, Italy, offering a look into the living and working conditions of the Chinese immigrants involved in the fashion industry.

The first part of the master’s project consists of the target text. In the second theoretical part I analysed the source text and, using the typology by Katharina Reiss, determined that the source text is a hybrid, that is mainly informative but also has some characteristics of an expressive type. When determining the purpose of the translation, I took into account the readership described by the author of the book – social scientists, immigration experts and anyone else curious about the topic – and the skopos theory.

The aim was a precise and readable translation which also maintains the figurative language of the author. The main translation method was Peter Newmark’s communicative method which aims at creating a simple, clear, message-oriented translation that is also

natural but creative in style. However, I also made use of the semantic method, particularly when translating figurative language. Lastly, I described the classification of translation techniques by Molina and Albir, provided examples from the target text and also used them to describe the translation solutions in the third part.

In the third part I analyse the problems encountered during translation and the solutions found. First, I look at general terminological problems such as the translation of hyphenated compound words which are quite common in English but not so much in Estonian, thus a solution without hyphens was needed. Second, I analysed the translation of ethnographic terminology which was quite difficult as in one case there was no established equivalent in the target language so I had to come up with a solution of my own. Lastly, I focused on the translation of idioms.

In conclusion, the encountered translation problems were of very different kind and required different methods and techniques. Each term and phrase had to be analysed separately while keeping the purpose of the translation in mind to find a suitable solution for that particular context. It appeared that the established equivalent was not always the best solution and other solutions had to be considered to ensure a clear and readable translation that also maintained the author's figurative language.

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Keith Lapolainen

.....

(allkiri)

20.05.2021

(kuupäev)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keith Lapolainen,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Elizabeth L. Krause teose „Tight Knit: Global Families and the Social Life of Fast Fashion“ valitud peatükkide tõlge ja tõlke analüüs“,

mille juhendaja on Reelika Saar,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Keith Lapolainen

20.05.2021